

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ANTROPONYMA V TRHOVÝCH SVINECH

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.

Autor práce: Simona Jandová

Studijní obor: NJ-ČJL/vSŠ

Ročník: 3

2024

Prohlašuji,

že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 27. 4. 2024

.....

Simona Jandová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí své bakalářské práce paní doc. PhDr. Marii Janečkové, CSc., za odborné rady, pomoc při orientaci v matričních zápisech, laskavý přístup a za čas, který mi věnovala.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na antroponyma tehdejších obyvatel města Trhové Sviny v 19. století, konkrétně na rodná jména křestní a příjmení novorozenců, dále na příjmení rodičů i prarodičů. Materiál byl získán z digitalizovaných matričních záznamů o narozených. Pozornost je věnována analýze a klasifikaci rodných jmen a příjmení. Cílem práce je zjistit výskyt jednotlivých rodných jmen a příjmení v roce 1896.

Klíčová slova: rodné jméno křestní, příjmení, Trhové Sviny

Abstract

The Bachelor thesis focuses on the anthroponyms of the then inhabitants of the town of Trhové Sviny in the 19th century. Especially, it examines the first names and surnames of newborns, as well as surnames of their parents and grandparents. The resources were gained from digitized registry records of births. Attention is paid to analysis and classification of individual first names and surnames, aiming to determine their occurrence in 1896.

Keywords: first name, surname, Trhové Sviny

Obsah

Seznam zkratk	10
Úvod	11
1 Teoretická část.....	12
1.1 Město Trhové Sviny.....	12
1.2 Onomastika	15
1.2.1 Klasifikace vlastních jmen	16
1.2.1.1 Geonyma.....	16
1.2.1.2 Bionyma.....	16
1.2.1.3 Chrématonyma.....	16
1.3 Rodná jména křestní	16
1.3.1 Impulzy k volbě rodných jmen novorozenců	17
1.3.2 Dělení rodných jmen.....	18
1.3.2.1 Rodná jména slovanská	18
1.3.2.2 Rodná jména neslovanská	20
1.4 Příjmení.....	22
1.4.1 Vznik příjmení na našem území	22
1.4.2 Příjímí.....	22
1.4.3 Příjmení	23
1.4.4 Ženská přechýlená příjmení	23
1.5 Dělení příjmení.....	24
1.5.1 Typy příjmení podle M. Knappové	24
1.5.1.1 Příjmení vzniklá z osobních jmen.....	24
1.5.1.2 Příjmení ze jmen místních, národních a z názvů obyvatelských	26
1.5.1.3 Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě	27

1.5.1.4 Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů.....	27
1.5.1.5 Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů	27
1.5.1.6 Příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činností člověka (skutečné či jen zamýšlené)	27
1.5.1.7 Příjmení z názvů živočichů a rostlin	27
1.5.1.8 Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.	28
1.5.1.9 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů ...	28
1.5.1.10 Příjmení ze slov nesklonných, příslovcí, citoslovcí aj.	29
1.5.2 Typy příjmení podle D. Moldanové.....	29
1.5.2.1 Příjmení vzniklá z rodných a křestních, tj. osobních jmen.....	29
1.5.2.2 Příjmení z místních jmen	30
1.5.2.3 Příjmení z apelativ, tj. podstatných jmen, přídavných jmen, sloves, příslovcí, částic a citoslovcí obecného významu.....	30
1.5.2.4 Příjmení ze slov cizího původu (německá, slovenská, maďarská, polská, aj.)	31
2 Metodologie	32
3 Praktická část	34
3.1 Křestní rodná jména novorozenců.....	34
3.1.1 Chlapecká rodná křestní jména.....	34
3.1.2 Dívčí rodná křestní jména	35
3.1.3 Volba rodných jmen novorozenců po rodičích, či prarodičích.....	36
3.1.4 Volba rodných jmen novorozenců podle profese otce	37
3.2 Typy rodných jmen novorozenců	38
3.2.1 Jména barokní.....	38
3.2.2 Jména starší, biblická	40
3.2.3 Jména slovanská	41

3.2.4 Jména německá.....	41
3.2.5 Jiná jména.....	42
3.2.6 Jména neobvyklá.....	42
3.3 Příjmení česká	43
3.3.1 Příjmení vzniklá z osobních jmen.....	44
3.3.2 Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů.....	49
3.3.3 Příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činností člověka (skutečné či jen zamýšlené).....	53
3.3.4 Příjmení z názvů živočichů a rostlin.....	55
3.3.5 Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.....	57
3.3.6 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů.....	58
3.3.7 Příjmení ze jmen místních, národních a z názvů obyvatelských.....	60
3.3.8 Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů	61
3.3.9 Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě.....	62
3.4 Příjmení německá	62
3.4.1 Příjmení německá z apelativ.....	63
3.4.2 Příjmení německá z osobních jmen	65
3.4.3 Příjmení německá z místních a pomístních jmen	66
3.5 Příjmení nezařazená.....	66
Závěr.....	67
Abecední rejstřík příjmení	71
Rejstřík ostatních příjmení podle kategorií, do kterých patří	73
Prameny	76
Seznam literatury	77
Internetové zdroje.....	79

Seznam příloh	80
Příloha č. 1: Rodná jména novorozenců podle profesí otců	81

Seznam zkratek

BlahGramE	Jan Blahoslav, Gramatika česká
DRak	Dolní Rakousko
ESSČ	Elektronický slovník staré češtiny
GbSlov	Gebauerův Slovník staročeský
HBav	Horní Bavorsko
HRak	Horní Rakousko
KomHagB	Jan Amos Komenský, Haggaeus redivivus, 1632
LDHBČ	Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny
MJ	místní jméno
OJ	osobní jméno
PJ	pomístní jméno
ProchPozem	Vladimír Procházka, Česká poddanská nemovitost v 16. a 17. století. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1963.
PSJČ	Příruční slovník jazyka českého
RosaSlov	Václav Jan Rosa, Thesaurus linguae Bohemicae I–IV, 1672
stč.	staročeština, staročeský, staročesky
StčS	Staročeský slovník
sthn.	starohornoněmecký
střhněm.	středohornoněmecký
VJ	vlastní jméno

Úvod

Tématem bakalářské práce jsou rodná jména křestní a příjmení. Rodná jména křestní se vztahují k novorozencům, příjmení se týkají nejen novorozenců, ale i jejich rodičů a prarodičů z obou stran. K tomuto účelu jsme vybrali materiál z předminulého století, konkrétně z roku 1896. Využili jsme matriku římskokatolické farnosti Trhové Sviny, která je dnes dostupná v digitalizované podobě. Pro seznámení s oborem antroponomastika jsme prostudovali odborné publikace vztahující se k zvolenému tématu, například *Rodné jméno v jazyce a společnosti* a *Naše a cizí příjmení v současné češtině* od Miloslavy Knappové, ale i další publikace uvedené v seznamu literatury. Cílem práce je zjistit repertoár a frekvenci křestních jmen a přiblížit typy příjmení, které vlastnili tehdejší obyvatelé.

Do teoretické části jsme zařadili i kapitolu o historii Trhových Svinů, neboť právě občanům tohoto města patřila analyzovaná rodná jména a příjmení. Historii města zmiňujeme okrajově, dále se zaměřujeme na společenský život tehdejších obyvatel a zdejší jazykové zvláštnosti. Poté se zabýváme oborem onomastiky a klasifikací vlastních jmen. V následující kapitole uvádíme teoretické vymezení rodných jmen, pozornost primárně koncentrujeme na impulsy, které přispívají k volbě rodných jmen nově narozených. U příjmení klademe důraz především na jejich původ a druh. Při klasifikaci příjmení se inspirováme návrhy Miloslavy Knappové (*Naše a cizí příjmení v současné češtině*) a Dobravy Moldanové (*Naše příjmení*).

Pro praktickou část bylo důležité naučit se pozorně číst a přepisovat matriční zápisy psané rukou, pochopit systém zápisu ve formuláři. Získaný materiál byl pak podroben analýze. Rodná jména křestní posuzujeme z několika hledisek, sledujeme jejich celkový počet, frekvenci jednotlivých chlapeckých i dívčích podob, vliv příbuzenských vztahů na volbu jména apod. U příjmení se zaměřujeme především na jejich třídění podle různých hledisek. Z důvodu velkého množství získaných dat jsou v bakalářské práci uvedena pouze některá vybraná příjmení, zbylá příjmení jsou vypsána v rejstříku.

Věříme, že se nám touto sondou podaří alespoň zčásti přispět k antroponomastice města Trhové Sviny v určitém historickém období.

1 Teoretická část

1.1 Město Trhové Sviny

Obec, která se zrodila v polovině 13. století, byla nazývána prvotním jménem *Svinice*. V roce 1260 se ocitla v rukou Ojíře ze Svin, poté se novým majitelem stal jeho synovec Vok z Třeboně. Následné dědictví bylo přiděleno jeho třem synům. Od roku 1359 připadla osada rodu Rožmberků. V místech, kde postupně vyrůstala dnešní podoba města, panoval zdejšímu okolí hrad. Ten však pustl a chřadl. Situace byla natolik nepřijatelná, že bylo nařízeno hrad zničit. Z tohoto důvodu se nedochovala ani jedna jeho jediná stopa (Kovář, 1998, s. 17).

Vznik názvu města podle pověstí

Ke vzniku názvu města koluje z pokolení na pokolení řada pověstí. Jedna z nich se váže k nechtěně zabitému muži. Celý tragický čin se stal při lovu divoké zvěře, a aby své špatné svědomí provinilec alespoň z části očistil, založil v nynější krajině již zmíněné obce zcela novou osadu. „Tu nazval Zviny, to jest za vinu vystavěná“ (Kůrka, 1936, s. 9).

Následující, patrně ta mezi lidmi nejvíce sdělovaná pověst, vypráví o nálezu zvonu vyhrabaného sviní, samičí prasete domácího. O tento neobyčejný objev panoval z řad dnes již jihočeského krajského města obrovský zájem, neboť velmi hlasité zvonění slychávali až na tak velkou vzdálenost. Všechny to zcela ohromilo. I přes nejrůznější nabídky zůstal zvon v místě naleziště. Rozzuřenost neúspěšného kupujícího se projevila natolik, že zdejší prosté občany označil jako *sviňáky* a město *Svini*. Důvod se jevil zcela jako jednoznačný. V hlavě mu znělo pouze jedno jediné slovo. A to svině, o které celá obec s radostí a chloubou hovořila (John, Poláková, 2006, s. 7–8).

Život tehdejších obyvatel

Není pochyb o tom, že se Trhové Sviny dříve označovaly jako centrum různorodých řemesel. „Hospodářské postavení Trhových Svinů předurčovala jejich poloha na křižovatce obchodních cest, spojujících Rakousy a české vnitrozemí od jihu k severu (z Rakous přes Kaplici a Sviny na Třeboň) a od východu k západu (z Rakous od Weitry přes Sviny k Českým Budějovicím), pochopitelně i naopak“ (Lavička, Šimůnek, 2011, s. 16–17). Služby zde vykonávali pekaři, ševci, bednáři, řezníci a mnoho dalších. Pomohly k tomu i kroky, které vedly k zákazu vykonávání řemeslnické činnosti v blízkosti obce (Lavička, Šimůnek, 2011, s. 17–18).

K prosperitě přispívaly nepochybně proslulé trhy, které se uskutečňovaly každou středu v měsíci v ranních hodinách. Později je lidé nazývali za pomoci adjektiva *dobyččí*, neboť to byla právě hospodářská zvířata, která hrála ústřední roli. Jelikož se jednalo o vyhlášenou a významnou akci, objevovali se mezi návštěvníky obchodníci z nejrůznějších částí země. S touto velkolepou událostí se pojilo zajisté i pivo, kupříkladu v letech 1926 bylo v této nevelké komunitě provozováno celkem 27 výčepů (John, Poláková, 2006, s. 49–53, 55). Avšak průmysl se zde pozastavil z důvodu odmítnutí vybudování železniční tratě (Kovář, 1975, s. 17).

Rok 1960 byl velmi výjimečný především pro sociální život odehrávající se v Trhových Svinech, neboť se v tomto městě na jihu Čech nově rozběhl chod kulturního domu. Pro místní občany to představovalo značnou změnu, poněvadž do tohoto období se všechna společenská setkání odehrávala v nemalé hospůdce, které se odedávna říkávalo *U Jožky* (John, Poláková, 2006, s. 183–184).

Jak v minulosti, tak v současné době obyvatelé města žili a žijí sportem. A to především kopanou. Tento dnes již jeden z nejpobulárnějších sportů na celém světě, měl v obci počátky již v roce 1922, kdy vznikl fotbalový oddíl. I když je dnes mezi občany velmi rozšířen, jeho počátky nebyly příliš radostné. Domácí klání se pořádala na louce, častokrát nezbyvaly finance ani na sportovní úbory. Jelikož podmínky byly kritické a počet členů nenabýval dostatečného množství, spolek se na nějaký čas rozpadl, přesněji řečeno na čtyři dlouhé roky. Druhý pokus vypadal slibněji. Hráči měli ale opět znevýhodněné podmínky, i tak si ale později vybojovali místo v tehdejší nejvyšší soutěži regionu (John, Poláková, 2006, s. 193).

Zdejší jazykové zvláštnosti

„Některé jazykové zvláštnosti na Trhosvinensku zaznamenal kronikář František Boček“ (John, Poláková, 2006, s. 75). Zdejší lid pojmenovával jakékoliv stavení, polnost nebo parcelu ve vztahu k majiteli daného objektu za pomoci přípony *-ec*, pokud se tedy jednalo o substantivum mužského rodu, či *-ka* a *-ce* v případě opačném. Z tohoto prostého důvodu zde nastávala zcela běžná situace, kdy lidé říkali místo *dům Lukšův* zkrátka a prostě *Lukšovec*. Pokud byla louka Rajndlova, nazývali ji jednoduše *Rajndlovka*. Rovněž mívali ve zvyku vytváření přivlastňovacích adjektiv příponami *-ic* nebo *-ojc* objevujících se na konci výrazu, proto se říkávalo *pekařovic*, nebo *kovářojc*. Deminutiva se vytvářela

příponami *-al* a *-alka*, jako příklad byl uveden namísto *míček* výraz *míčal*. V mluvě se odrážel i kontakt s německými a rakouskými příslušníky, to obzvláště v oblasti akcentu (John, Poláková, 2006, s. 75).

To, že Doudlebsko vystupovalo jako samostatný úsek v rámci jihozápadočeské podskupiny, se projevilo i v charakteristických znacích této obydlené krajiny. Většina typických slov se do značné míry dochovala právě v rodinách se silně zapuštěnými kořeny v této obci (John, Poláková, 2006, s. 74–76). Příklady jsou vypsány z publikace *Mé, tvé, naše Trhové Sviny*, viz tabulka níže.

Výrazy:	Výrazy ve svinenském pojetí:
<i>Čížkrajice</i>	<i>Cickrejce</i>
<i>jdou</i>	<i>dou</i>
<i>později</i>	<i>pozdějc</i>
<i>trochu</i>	<i>krapet</i>
<i>rozsvítit</i>	<i>roužnout</i>
<i>hluboká mísa</i>	<i>vajdlink</i>
<i>kolečko</i>	<i>samokolka</i>
<i>jak to</i>	<i>jakš to</i>

(John, Poláková, 2006, s. 76–79).

Významné stavby a rodáci

Mezi dominanty města dodnes patří dozajista lokální radnice. V prostorách této budovy se kdysi nacházela také věznice, dokonce i jizba pro výrobu piva. Tato budova byla po dobu uplynulých několika let zrekonstruovaná za pomoci zdejších surovin. Svůj vzhled si zachovala až do současnosti (Kovář, 2020, s. 9, 11).

Ústřední pýchu městského náměstí ztělesňuje kašna, která v roce 1864 vystála v jeho samotném středu (Kovář, 2020, s. 83). V nedaleké ulici byly mezi dvěma

budovami, oddělenými od sebe pouze těsným průchodem, postaveny nad hlavami kolemjdoucích *prampouchy* sloužící jako opěrné body (Kovář, 2020, s. 14).

Poblíž svinenského tržiště ční původně raně gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie z konce 13. století. Kostel se stal majitelem velmi významné sochy z roku 1520, Trhosvinenské Madony (Kovář, 1998, s. 19). V létě 1828 se celým městečkem prohnal rozsáhlý oheň, který napadl také věž s pěti zvony. Za pomoci okolních obcí, mezi kterými nechyběly kupříkladu Otěvěk, Mohuřice, Keblany, Čížkrajice, Bukvice nebo Třebíčko, se vybrala nemalá finanční částka. Díky tomuto dobrotivému činu vlastnil kostel zcela nové zvony (Kůrka, 1936, s. 99–100).

Jednu z nejslavnějších regionálních budov lze nalézt na Novém Městě, neboť právě zde na svět přišel a strávil celé své dětství bývalý protektorátní státní prezident **Emil Hácha**. Proto na tomto domě naleznou příchozí připomínku této významné osobnosti našich dějin (Kovář, 2020, s. 69–70).

Kromě Emila Háchy patří mezi nejvýznamnější rodáky tohoto nevelkého města též **Karel Valdauf**. Tento muž se proslavil jako tvůrce několika dechových skladeb, proto je v současnosti znám zvláště mezi staršími vrstevníky. Celé město vzdalo hold tak velké a důležité osobnosti, proto se 19 let po jeho smrti vyrobila vzpomínka ve formě pamětní desky, dokonce se každé léto konají slavnosti tohoto druhu hudby. Na této vyhlášené akci se pravidelně vystřídá nespočet kapel (John, Poláková, 2006, s. 187).

1.2 Onomastika

Objekty vyskytující se v našem okolí bývají zpravidla označovány apelativy, jmény obecnými, mívají ale schopnost přeměňovat se ve **vlastní jména**. Tato skutečnost nastává v okamžiku, kdy je nezbytné daný objekt vymezit, tj. udělit mu osobitý charakter. Vlastní jména tedy nedisponují funkcí dané objekty generalizovat, nýbrž konkretizovat. A právě vlastními jmény neboli **proprii** se zabývá onomastika. V opačné situaci, při přeměně propria v apelativum, však tento proces ve všech případech neprobíhá (Šrámek, 1999, s. 11, 13).

Jedno a to stejné proprium nemusí existovat pouze jednou, může se objevovat i vícekrát. V tomto případě však mají jednotlivá propria vztah k rozdílným objektům. Jako příklad bylo uvedeno vlastní jméno *Petr*, kdy „*Petr* (nesoucí příjmení *Novák*) je jiný antroponymický objekt než *Petr* (nesoucí příjmení *Kovář*)“ (Šrámek, 1999, s. 13).

1.2.1 Klasifikace vlastních jmen

Rudolf Šrámek rozčlenil vlastní jména na tři obsáhlé kategorie, a to **geonyma**, **bionyma** a **chrématonyma**. Veškerá data byla převzata z publikace *Úvod do obecné onomastiky*.

1.2.1.1 Geonyma

Do Geonym byla zařazena zeměpisná jména vyobrazená v mapách (Šrámek, 1999, s. 16). Ta dále zahrnují **toponyma** a **kosmonyma (astronyma)**. **Toponyma** se člení na **oikonyma** týkající se obydlených objektů a míst (domy, města, dědiny, osady, stavení, šlechtická sídla, fabriky aj.) a na **anoikonyma**, pojmenování neobydlených objektů (např. VJ oceánů, řek, rybníků, hor, jeskyň, pánví, polí, pastvin, silnic, železničních tratí, států, krajů aj.) Do **kosmonym** byly zahrnuty VJ hvězd, planet, galaxií, nebeských těles (Šrámek, 1999, s. 163–164), podobně i v NESČ.

1.2.1.2 Bionyma

K bionymům se začleňují živé i fiktivní osoby, živočichové či rostliny (Šrámek, 1999, s. 16). Jsou to především jména osob. Bionyma se dělí na **antroponyma**, do kterých byla zařazena rodná jména, příjmení, přezdívky, pseudonymy aj., **nepravá antroponyma** označující vlastní jména bájných či pohádkových osob, **theonyma** pojmenovávající bohy (*Perun*), **zoonyma** a **fytonyma**. Zoonyma se člení na **pravá** (VJ reálných živočichů jako například *kráva Stračena*) a **nepravá** (VJ imaginárních živočichů jako například *kůň Šemík*), fytonyma jsou VJ rostlin, jako příklad byl v publikaci uveden *dub Napoleon* (Šrámek, 1999, s. 164–165), podobně i v NESČ.

1.2.1.3 Chrématonyma

Jedná se o „VJ pro propriální objekty, které jsou výsledkem lidské činnosti a které jsou zakotveny nikoli v přírodě, ale v ekonomických (výrobních, obchodních aj.), politických a kulturních vztazích“ (Šrámek, 1999, s. 165). Patří sem například **jména výrobků** (*krém Nivea*), **VJ společenských institucí, organizací, zařízení** (*Masarykova univerzita*) aj. (Šrámek, 1999, s. 165), podobně i v NESČ.

1.3 Rodná jména křestní

Při příchodu na svět obdrží každý novorozenec své vlastní rodné jméno, které je jeho nezbytnou součástí po celou dobu lidské existence. Bývá udělováno, nenastává tedy v této fázi vývoje možnost vlastní volby. Ta je uskutečnitelná až v pozdější etapě života, kdy

své prvotní jméno lze nahradit jiným, nově zvoleným. Rodné jméno ztělesňuje určité pojítko s jejím držitelem, mimoto naznačuje také pohlaví. Proto lze skrze pouhé označení odhalit, o které osobě panuje přibližně řeč. Ženský rod je identifikován na základě poslední samohlásky *-a*, *-e*. Taktéž i za pomoci souhlásky, ale pouze v případě jmen přejatých. Do této kategorie spadá kupříkladu *Dagmar*, *Miriam*. Jeho další úloha spočívá v odkrývání národnostní kultury. Jako doklad slouží příklad zmíněný v publikaci *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Jméno *Jiří* signalizuje občana České republiky, naopak *Jurij* reprezentuje ruský původ (Knappová, 1989, s. 6, 7, 14).

1.3.1 Impulsy k volbě rodných jmen novorozenců

Impulsů k pojmenování čerstvě narozených potomků existovalo nespočet. Častokrát se vzájemně ovlivňovaly, ale vždy prorazil jeden konkrétní nejsilnější popud, kterému matka s otcem přikládali největší váhu. Při výběru jména hrála nemalou roli jejich duševní vyspělost, víra, rozumové nadání, stupeň vyzrálosti, postoje, ale i pozice v lidském kolektivu. Kromě toho také skutečnost, zda lidé žili v méně obydlených úsecích nebo naopak v rušném živém prostředí. Miloslava Knappová v publikaci *Rodné jméno v jazyce a společnosti* uvedla určité druhy motivů, v bakalářské práci byly zmíněny pouze některé.

a) V dřívějších dobách vznikl trend, díky kterému nová generace získávala jména podle významných osobností. Ať už se jednalo o generály, literáty, malíře, divadelníky, sportovce či knižní idoly. Tato tendence se uchovala dodnes.

b) Na předních příčkách hlavních iniciativ setrvala také popularita jmen v daném časovém úseku a lokalitě. Avšak tento sklon vzbuzoval i negativní reakce. Důvod byl prostý, a to nadměrná hojnost výskytu totožných jmen.

c) Velké množství novorozenců bývalo nazýváno podle svých předků. Toto předávání z jednoho rodu na druhý způsobilo stabilní postavení vybraných jmen typických pro určitý rod.

d) Do určité míry nesměl být vylučován ani druh řemesla, který se v rodině vykonával, neboť i ten představoval značné ovlivnění.

e) Zřídka se vybíralo i na základě lidské emotivity. Zde se podepisoval především velmi intenzivní prožitek kladného charakteru působící na lidskou psychiku. Jednalo se

mimoto i o přátele, se kterými se prožívaly momenty vyvolávající hluboké dojmy. Následně se potomci stávali jejich jmenovci (Knappová, 1989, s. 127–131).

f) Že i stáří rodičky hrálo nemalou roli, ukázalo zkoumání popsané v publikaci *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Obecně potomci žen ve věku 15–17 let nejčastěji nosívali pojmenování po předešlých generacích, neboť to bývaly právě ti, kteří podávali pomocnou ruku při výchově svých vnuků a vnuček. V dalším rozmezí, tedy od věku 20 do 25 let, docházelo k jmenování zpravidla za přítomnosti nejvíce užívaných jmen. Od 30 let se již vyzrálé ženy rozhodovaly opět pro obvyklá tradiční jména (Knappová, 1989, s. 124).

V současnosti bývá v každé rodině iniciativa různorodá, avšak sourozenci častokrát získávají jména podobné povahy (Knappová, 1989, s. 142).

1.3.2 Dělení rodných jmen

V bakalářské práci byla rodná jména rozdělena na *Rodná jména slovanská* a *Rodná jména neslovanská*.

1.3.2.1 Rodná jména slovanská

V České republice představují slovanská osobní jména pouze 30–35 % z celkového souhrnu všech pojmenování. Vznikala „spojením dvou lexikálních základů“ (Knappová, 1989, s. 21). V bakalářské práci byly zaznamenány pouze některé námi zvolené příklady rodných jmen, které vzešly z uvedených základů. Tyto základy se staly první složkou jména a mohly představovat jak výrazy týkající se dušních vlastností, tak například i soukromého vlastnictví, prostoru či bitvy (Knappová, 1989, s. 21–22). Informace v tabulkách byly vzaty z publikace *Rodné jméno v jazyce a společnosti*.

Význam základu:	Substantivní základ:	Rodné jméno:
‚blaho‘	<i>blah/blaž</i>	<i>Blahoslav(a)</i>
‚duše‘	<i>duch/duš</i>	<i>Dušan(a)</i>
‚lidé‘	<i>lud</i>	<i>Ludmila</i>
‚víra‘	<i>věr</i>	<i>Věroslav(a)</i>

,vlastnictví, majetek´	<i>vlasti</i>	<i>Vlastimil(a)</i>
------------------------	---------------	---------------------

(Knappová, 1989, s. 22).

Význam základu:	Adjektivní základ:	Rodné jméno:
,světlý, bílý´	<i>bil/běl</i>	<i>Běla</i>
,bujný, pevný, silný´	<i>jar</i>	<i>Jaroslav(a)</i>
,milý, drahý´	<i>lib/lub</i>	<i>Luboš</i>

(Knappová, 1989, s. 23).

Význam základu:	Zájmenný základ:	Rodné jméno:
,můj´	<i>mój</i>	<i>Mojmír</i>
,se, sobě´	<i>sobě</i>	<i>Soběslav(a)</i>

(Knappová, 1989, s. 23).

Význam základu:	Slovesný základ:	Rodné jméno:
,ničit, kazit´	<i>kazi</i>	<i>Kazimír(a)</i>
,růst´	<i>rost</i>	<i>Rostislav(a)</i>
,vyvracet, zahánět´	<i>vratí</i>	<i>Vratislav(a)</i>
,toužit´	<i>žel(i)</i>	<i>Želimír(a)</i>

(Knappová, 1989, s. 22–23).

Význam základu:	Přísluvečný základ:	Rodné jméno:
,marně, nadarmo´	<i>spyti</i>	<i>Spytihněv</i>
,tady´	<i>zde</i>	<i>Zdeslav(a)</i>
,velmi´	<i>vele</i>	<i>Velemír(a)</i>

(Knappová, 1989, s. 23).

Dnes již tradiční slovanská rodná jména byla sestavena převážně ze dvou elementů, jako např. **přídavného jména a podstatného jména** nebo **dvou podstatných jmen**. V první variantě se stalo výsledkem kupříkladu jméno *Svatopluk*, ve druhém *Bohumír*. Druhým elementem se mohlo stát **podstatné jméno, přídavné jméno**, ale i **sloveso**, jak doložila Knappová na příkladech *Miloslav*, *Ludmila*, *Ratibor* (Knappová, 1989, s. 37).

Do určité míry se z již existujících jmen vyvíjely nové jednotky, a to pomocí přípon, jak vysvětlila Miloslava Knappová následovně: *Jan – Jana*, *Ondřej – Ondřejka*, *Kristián – Kristýna*, *Klaudius – Klauďie*. Avšak v českém prostředí ne každé jméno označující mužské pohlaví mívá k sobě protikladného partnera. Zástupci zmiňovaného typu jsou *Adam*, *Boris*, *Hynek*, *Lukáš*, *Marek*, *Radim*, *Svatopluk*, *Zbyšek* aj. V opačné situaci jsou reprezentanty jména *Alena*, *Anežka*, *Blanka*, *Eliška*, *Eva*, *Klára*, *Magdaléna*, *Tereza*, *Veronika*, *Zuzana* aj. (Knappová, 1989, s. 30–31).

1.3.2.2 Rodná jména neslovanská

Rodná jména neslovanská přicházela na naše území ze zahraničí. Rozšířila se natolik, že představují přibližně 65–70 % jmen. Jejich význam není na první pohled zřejmý. Příkladem se stalo jméno *Matěj* s významem ‚boží dar‘, ale i ostatní námi zvolená jména, viz tabulka níže. Uvedená tabulka čerpala taktéž z publikace *Rodné jméno v jazyce a společnosti*.

Původ jména:	Jméno:	Význam jména:
germánský	<i>Jindřich</i>	‚pán domu, otčiny‘
	<i>Karel</i>	‚svobodný muž, chlap‘
	<i>Ludvík</i>	‚slavný bojovník‘
hebrejský	<i>Adam</i>	‚pozemšťan‘
	<i>Jan</i>	‚bůh je milostiv‘

	<i>Zuzana</i>	,lilie´
latinský	<i>Klára</i>	,jasná, čistá´
	<i>Marek</i>	,bojovník´
	<i>Pavel</i>	,malý, skromný´
řecký	<i>Barbora</i>	,barbarka´
	<i>Filip</i>	,milovník koní´
	<i>Kateřina</i>	,čistá, cudná´

(Knappová, 1989, s. 25–26).

Kromě již zmíněných původů se v České republice hojně objevovala rovněž jména původu **keltského** (*Alan, Oskar*), **mad'arského** (*Ilona, Marika*), **orientálního** (*Lejla, Omar*), ale i **románského**. Z románských jazyků vzešla kupříkladu jména francouzská (*Nikola, René*), italská (*František, Rita*), španělská (*Karmen*) aj. (Knappová, 1989, s. 25–26).

U delších neslovanských jmen bylo ve zvyku snižovat počet prvků, což způsobilo vznik jmen uvedených níže v tabulce.

Jména složená:	Jména zkrácená:
<i>Hugobert</i>	<i>Hugo</i>
<i>Eleonora</i>	<i>Nora</i>
<i>Otfried</i>	<i>Ota</i>
<i>Margarita</i>	<i>Rita</i>
<i>Alessandra</i>	<i>Sandra</i>

(Knappová, 1989, s. 26).

1.4 Příjmení

1.4.1 Vznik příjmení na našem území

Ne vždy býval člověk vlastníkem dvou jmen, tedy rodného jména a příjmení. V okamžiku, kdy se vzájemné rozeznávání jednotlivých osob ukázalo jako nezbytná součást společenského života, stal se jedinec nositelem výhradně jednoho jediného osobního jména pocházejícího z apelativ. K hlavnímu impulsu, který způsoboval vznik pojmenování daného individua, přispívaly nejen názvy živočichů, předmětů, lidského jednání, ale i zjevné fyzické či psychické neobvyklosti, které v ostatních budily dojem určité kuriozity, rarity, ale také podivnosti. Proto se jméno stávalo prostředkem pro vyjadřování osobitého a individuálního rysu (Knappová, 2008, s. 5). „Jediné osobní jméno, po příchodu křesťanství nahrazené tzv. **křestním jménem**, sloužilo našim předkům dlouho jako jediné pojmenování. Proto také bývaly rejstříky, seznamy osob apod. dlouho – někdy až do konce 18. století – uspořádány (řazeny) podle křestních jmen“ (Knappová, 2008, s. 6).

1.4.2 Příjímí

S přibývajícím lety, ale i se stále se zvyšující kvantitou populace převládala mezi občany opakovaně shodnost jmen. Zpočátku tuto komplikaci napravovaly nejrůznější jmenné modifikace, jako příklad bylo uvedeno jméno *Bartoloměj* a z něj možné modifikace *Bárta*, *Bartoš* aj. Následně se vyvinula **příjímí**, která nabývala funkci dalšího výstižnějšího pojmenování lidské bytosti. V postavení se nacházela na druhé pozici. V publikaci *Naše a cizí příjmení v současné češtině* od Miloslavy Knappové byla naznačena příjímí tvořená podle povolání (*Marek Rybář*), vlastností tělesných (*Jakub Kučera*) i duševních (*Martin Mudra*), nebo dokonce i podle lokality (*Štěpán Hořejší*) (Knappová, 2008, s. 6).

Příjímí avšak nenabývalo roli držitele dědičné pravomoci, proto vlastnili rodinní příslušníci rozdílné typy „např. otec a syn (s *Janem Koltánkem*, synem *Jíry Bebtavého*) a bratři (*Jakub Laurin* a jeho bratr *Petr Pačkoza*)“ (Knappová, 2008, s. 7). Jelikož městské prostředí bývalo charakteristické svou vysokou hustotou zalidnění, výskyt stejnojmennosti se v tomto prostředí vyskytoval hojněji než na venkově. Nabídka živností zde nenabývala monotónního rázu, proto se měšťané stávali držiteli příjímí podle profesních oborů. Tak tomu ale nemohlo být na venkově, neboť převážná většina obyvatel

byli rolníci. Těm byla příjímí přidělována v závislosti na poloze jejich statků (Knappová, 2008, s. 8). Dědičná pravomoc se objevila až u nástupce příjímí, totiž **příjmení** (Knappová, 2008, s. 7).

1.4.3 Příjmení

Příjímí bylo postupem času nahrazeno **příjmením** (Knappová, 2008, s. 7). Rodné jméno se stalo prvotním komponentem osobního jména, vzápětí za ním začalo figurovat právě příjmení. Tímto pravidlem se dnes řídí všechny státy v Evropě, až na Maďarsko. V této zemi, rozkládající se jihovýchodně od České republiky, je seřazení obrácené (Knappová, 1992, s. 94).

Orientální osobní jména představují pro zdejší občany značnou problematičnost nejen, co se týká deklinace, ale i rozluštění správného počtu segmentů patřících k rodnému jménu, či příjmení. To vede k celé řadě nedorozumění. Proto se jména nijak zvlášť neupravují, jejich tvar zůstává v neměnné podobě, což se jeví jako nejjednodušší možné řešení. Je ale nutné doplnění ze strany substantiv jako např. *umělkyně*, *úřednice* nebo *spisovatelka*, které blíže specifikuje a upřesňuje zmiňované osoby. Kromě toho se např. ve Vietnamu uplatňuje pro vytyčení muže slovo *Van*, protiklad se vyznačuje připojením *Thi*. Obě varianty se nachází uprostřed jména. Tyto části však nejsou součástí všech jmen (Knappová, 1992, s. 86, 87, 95).

U arabských jmen není počet prvků striktně stanoven. Začátek arabského jména tvoří většinou rodné jméno. K němu bývají připojována pojmenování vztahující se k pracovní činnosti nebo druhu víry, ale nebývá to pravidlem. Pro představu uvedla Miloslava Knappová jméno *Chajruddín Nadž al-Hadž Sa'dún*, které by zapisovatel v genitivu zaznamenal jako *Chajruddína Nadž al-Hadž Sa'dúna*. Naopak v japonštině se osobní jméno nikdy neskládá z více než dvou komponentů, u kterých jsou poslední články vždy **vokály**. To dalo vznik jménům jako *Jamašita Namiko*, *Fitabatei Šimej* aj., kdy první postavení zaujímá příjmení, následuje rodné jméno (Knappová, 1992, s. 88, 89, 93, 103, 104).

1.4.4 Ženská přechýlená příjmení

Ženská příjmení v sobě zahrnují osobité přechylovací přípony. Díky nim jsou lidé stejné jazykové kultury schopni odhalit pouze s jejich pomocí pohlaví daného jedince, aniž by

tohoto člověka kdy v životě spatřili. To ale nefunguje při identifikování neznámých exotických příjmení, u kterých jsou pro nás, občany České republiky, neurčitá rodová zakončení. Z tohoto důvodu je zde zapotřebí použít nám dobře známou příponu **-ová**, popřípadě **-á**. Ty plní funkci ženského ukazatele a dochází tedy k úpravě do české soustavy. Následně je ihned patrné, o kom se konkrétně ve společenském kruhu hovoří (Knappová, 1992, s. 76).

U Slovanů se nejčastěji jednalo o adjektivní formu příjmení, tím pádem se závěrečné **-aja** a **-a** změnilo na české **-á**, jak bylo doloženo v publikaci *Příjmení v současné češtině* například na ruském příjmení *Zemskaja–Zemská* nebo polském *Janikowska–Janikowská*. U posesiv se nacházela nemalá výjimka. V tomto případě býval sice také upravován femininní tvar, avšak přípona **-ová** se nepřipojovala k podobě femininní, nýbrž maskulinní. Příkladem se stalo do českého jazyka upravené příjmení *Pavlovová*, jež nevzniklo z femininního tvaru *Pavlova*, nýbrž z maskulinního *Pavlov*. Zde byla tedy přípona **-ová** přidána k maskulinnímu **-ov**. Stejně tak i v ostatních případech k **-ev**, **-in** namísto femininního **-eva**, **-ina** (Knappová, 1992, s. 76–77).

1.5 Dělení příjmení

Příjmení byla různými autory a autorkami rozčleněna do několik skupin podle určitých kritérií. Zvolili jsme dělení podle dvou autorek, Miloslavy Knappové a Dobravy Moldanové. Příklady byly vzaty z publikace *Naše a cizí příjmení v současné češtině* a *Naše příjmení*.

1.5.1 Typy příjmení podle M. Knappové (Knappová, 2008, s. 13–32)

Autorka Knappová rozřadila příjmení do 10 kategorií, které jsou dále kromě 3., 5. a 6. kategorie rozděleny na menší podkategorie.

1.5.1.1 Příjmení vzniklá z osobních jmen (*Janáček, Michálek, Šimáček*)

Jedná se o nejpočetnější kategorii, neboť to byla právě osobní jména, která v dřívější době napomáhala k prvotnímu rozlišování lidských bytostí. Následně plnila roli příjmí, poté, již zmiňovaných, **příjmení**. Ta mohla být z osobních jmen slovanských, neslovanských či germánských. Součástí skupiny neslovanské byla jména hebrejská, řecká a latinská (Knappová, 2008, s. 13–14).

a) Příjmení ze jmen slovanských (*Bušek, Staněk, Kazda, Vácha, Vojtík*)

Příjmení patřící do této podskupiny vzešla ze jmen sestavených „ze dvou významových základů, např. *Mir-* + *-slav* = *Mirolav*“ (Knappová, 2008, s. 14). Tato výsledná podoba se nejrůznějšími způsoby upravovala, to dalo vznik široké škále příjmení. Knappová vyzdvihla některé základy jmen, díky kterým se vyvinula celá řada příjmení, kupříkladu z *Drah-*, základu jména *Drahomil*, byla vytvořena příjmení *Drahoň, Drahot*a či *Drahuta* nebo z již zmíněného *Mir-* vzešla příjmení *Miran, Miroš* aj. (Knappová, 2008, s. 14–16).

U následujících tří podkategorií byla námi vybraná osobní jména a z nich vytvořená příjmení zaznamenána do tabulek, tyto údaje byly vzaty z publikace *Naše a cizí příjmení v současné češtině*.

b) Příjmení ze jmen hebrejských a aramejských

Osobní jméno:	Příjmení:
<i>Jakub</i>	<i>Jakeš, Jakubec, Kubálek, Kubiček, Kubka</i>
<i>Šimon</i>	<i>Šíma, Šimera, Šimík, Šimkovský, Šimůnek</i>
<i>Tomáš</i>	<i>Toman, Tomeček, Tomis, Tomš, Tůma</i>

(Knappová, 2008, s. 16–18).

c) Příjmení ze jmen řeckých

Osobní jméno:	Příjmení:
<i>Ambrož</i>	<i>Brošek, Broža, Brožek, Brožovský, Brůžek</i>
<i>Jiří</i>	<i>Jiráček, Jirásek, Jirouš, Jiroutek, Jurka</i>
<i>Petr</i>	<i>Pech, Pecháček, Peksa, Peterka, Petrus</i>

(Knappová, 2008, s. 18–19).

d) Příjmení ze jmen latinských

Osobní jméno:	Příjmení:
<i>Benedikt</i>	<i>Bek, Benada, Benč, Beneš, Benýšek</i>
<i>Havel</i>	<i>Gavlas, Hálek, Havelka, Havlíček, Havlín</i>
<i>Ondřej</i>	<i>Onderka, Ondruška, Vondráček, Vondrovic, Vondruška</i>

(Knappová, 2008, s. 19–20).

e) Příjmení ze jmen germánských

Modifikací dvou částí, která tvořila jména germánská, vzniklo mnoho příjmení. Jako příklad zmínila Knappová jméno *Eberhard*, z něhož vzešla příjmení například typu *Eber*, *Eberle*, *Ebrt*, ale i *Habart*, *Habartík* či *Habert* (Knappová, 2008, s. 21). Další možné varianty viz tabulka níže.

Osobní jméno:	Příjmení:
<i>Heinrich</i>	<i>Hagan, Hakl, Hein, Henrych, Hynek</i>
<i>Friedrich</i>	<i>Beďa, Bedřich, Fric, Frída, Frýdek</i>
<i>Wilhelm</i>	<i>Vilém, Vilímek, Viliš, Wilhem</i>

(Knappová, 2008, s. 21–22).

1.5.1.2 Příjmení ze jmen místních, národních a z názvů obyvatelských (*Kutnohorský, Mělničák, Morávek*)

Příjmení byla stanovena dle území, na kterém daný jedinec pobýval. Avšak dodnes nelze zcela jednoznačně prokázat konkrétní místo původu jednotlivých příjmení, neboť existují naprosto rozdílné oblasti s částečně totožným názvem, jak objasnila Knappová na místním jménu *Lhota*. To dnes tvoří alespoň částečný název několika obcí v České republice. Z tohoto důvodu nelze příjmení *Lhotský* přiřadit k jedné konkrétní oblasti.

Tento velmi početný soubor byl rozdělen na **Příjmení z názvů českých osad** (*Benešovský, Janovský, Netolický*), **Příjmení z německých názvů českých osad** (*Kutnar, Policar, Zettlitzer* z obcí Kutné Hory, Police, Sedla), **Příjmení z názvů německých osad** (*Kolner, Mainz, Waldstein*), **Příjmení ze jmen národů, zemí a krajů** (*Čech, Moravec, Poláček*) (Knappová, 2008, s. 22–24).

1.5.1.3 Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě (*Dolejší, Podhorský, Mezihorák*)

Byla vytvářena z apelativ, zrodila se příjmení typu *Dolejší, Fara, Hora, Kopecký, Louka, Podskalský, Mezihorák, Zápotocký* aj. (Knappová, 2008, s. 25).

1.5.1.4 Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů (*Bělohávek, Kulhavý, Pokorný*)

Příjmení vzešla z apelativ ve formě substantiv, adjektiv či z více slov. V publikaci byly zmíněné tři druhy dělení, a to **Příjmení podle fyzických vlastností, vzhledu a nápadných částí těla** (*Červený, Hlaváček, Tlustý*), **Příjmení podle duševních vlastností, sklonů apod.** (*Hodný, Chlubna, Plachý*), **Příjmení z označení věku, vzrůstu a příbuzenských vztahů** (*Dědeček, Klouček, Vnouček*) (Knappová, 2008, s. 25–26).

1.5.1.5 Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů (*Zeman, Kníže, Sedlák*)

Příkladem se stala příjmení *Hrabě, Kostelník, Měšťan, Vojáček*, ale i *Berný* ‚výběřcí daní‘ (Knappová, 2008, s. 27).

1.5.1.6 Příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činností člověka (skutečné či jen zamýšlené) (*Hostinský, Rybář, Sládek*)

Byla uvedena kupříkladu příjmení *Cihlář, Kameník, Kolář, Kuchař, Mysliveček, Polesný* či *Uhlíř* (Knappová, 2008, s. 27).

1.5.1.7 Příjmení z názvů živočichů a rostlin (*Kozel, Slaviček, Kopřiva*)

Jedinec získal toto příjmení, pokud se vzhledově přibližoval konkrétnímu živočichu či rostlině, nebo dokonce pokud byl nositelem specifického rysu, který charakterizoval daný

druh zvířete. Do první podkategorie **Příjmení ze jmen savců, ptáků a dalších živočichů** byla zařazena příjmení *Kozel, Slaviček* či *Vlček*, do druhé **Příjmení z názvů rostlin a jejich částí, plodů apod.** patřily typy jako *Cibulka, Kořínek, Trnka* aj. (Knappová, 2008, s. 28–29).

1.5.1.8 Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod. (*Sekyra, Nečas, Kočárek*)

Příjmení se vázala téměř ke všem přístrojům a věcem používaným při všedních činnostech lidského jedince. Byla rozřazena do tří souborů:

a) Příjmení z názvů surovin, řemeslných výrobků, nástrojů, mincí, oděvů apod.

Byla sem zařazena příjmení: *Dřevo, Jehlička, Kožíšek, Náprstek, Svěrák, Šíp* aj.

b) Příjmení z názvů jídel a potravinářských výrobků, pokrmů apod.

Byla sem zařazena příjmení: *Buchta, Kvasnička, Moučka, Polívka, Topinka, Vomáčka* aj.

c) Příjmení z abstrakt, označení přírodních a atmosférických jevů, svátků, nadpřirozených bytostí, náboženské příslušnosti apod.

Byla sem zařazena příjmení: *Anděl, Ducháč, Chládek, Masopust, Snížek, Škoda* aj. (Knappová, 2008, s. 29–30).

1.5.1.9 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů (*Kroutil, Lísal, Pospíšil*)

Příjmení se diferencovala na základě čtyř kritérií:

a) Příjmení z tvarů přičestí minulého

Byly zde uvedeny příjmení *Budil, Coufal, Dohnal, Hrabal, Mazal* aj.

b) Příjmení z tvarů přítomného času a rozkazovacího způsobu, a to i ve větěném spojení

Byly zde uvedeny příjmení *Drbohlav, Kalvoda, Nepivoda, Vozihnoj* aj.

c) Příjmení z podstatných nebo přídavných jmen odvozených ze slovesných základů

Byly zde uvedeny příjmení *Česany*, *Dopita*, *Klapálek*, *Stratílek* aj.

d) Příjmení složená, která vznikla z různých předložkových, adjektivních, číselných, příslovečných a větných spojení

Byly zde uvedeny příjmení *Bezedna*, *Brzobohatý*, *Drahokoupil*, *Půlpán*, *Tichošlápek* aj. (Knappová, 2008, s. 30–31).

1.5.1.10 Příjmení ze slov nesklonných, příslovcí, citoslovcí aj. (*Netřeba*, *Šust*, *Tenkrát*)

Mezi příjmení pocházející z příslovcí patřily typy jako například *Málo*, *Netřeba*, *Tenkrát*, z citoslovcí vzešla příjmení *Cvrk*, *Hacmac*, *Hařapařa*, *Hejsa*, *Klap*, *Šust* apod. (Knappová, 2008, s. 32).

1.5.2 Typy příjmení podle D. Moldanové (Moldanová, 1983, s. 15–31)

Oproti Knappové stanovila Moldanová pouze 4 kritéria na základě kterých byla příjmení dělena.

1.5.2.1 Příjmení vzniklá z rodných a křestních, tj. osobních jmen (*Vácha*, *Bláha*, *Váňa*)

V publikaci *Naše příjmení* (1983) od Dobravy Moldanové byly vyzdviženy souhláskové přípony, jejichž pomocí bylo vytvořeno hned několik příjmení (Moldanová, 1983, s. 16–20). Za účelem názorné ukázky byla zhotovena tabulka s některými příklady souhláskových přípon, viz tabulka níže.

Souhláskové přípony:	Osobní jména:	Odvozená příjmení:
-š	<i>Pe-tr</i>	<i>Pe-š</i>
-c	<i>Jakub</i>	<i>Kub-ec</i>
-ca	<i>Matěj</i>	<i>Má-ca</i>
-č	<i>Jan</i>	<i>Jan-č</i>
-ch	<i>Petr</i>	<i>Pe-ch</i>

-k	<i>Vo-lfgang</i>	<i>Vo-k</i>
-da	<i>Bar-toloměj</i>	<i>Bar-da</i>
-oun	<i>Fil-ip</i>	<i>Fil-oun</i>
-ňa	<i>Václav</i>	<i>Váňa</i>
-ha	<i>Blažej</i>	<i>Blá-ha</i>

(Moldanová, 1983, tamtéž)

1.5.2.2 Příjmení z místních jmen (*Benátčan, Pardubský, Kopecký*)

Na vzniku příjmení se nejvíce podílela přípona *-ský*. Toto pravidlo lze postřehnout kupříkladu u příjmení *Nymburský*. Součástí kategorie se stala i příjmení z názvů obyvatelských jako *Pražák, Lhoták* (Moldanová, 1983, s. 21).

1.5.2.3 Příjmení z apelativ, tj. podstatných jmen, přídavných jmen, sloves, příslovcí, částic a citoslovcí obecného významu (*Hlavatý, Smutný, Pasák*)

Příjmení se mnohdy vyznačovala kladnými či zápornými citovými znaky. Tato expresivita však leckdy nezaujala naši pozornost. Jedinec byl pouze spojován s určitým příjmením, ale nebyl obvyklé brán ohled na příčinu, která způsobila jeho vznik. Autorka Moldanová objasnila tuto skutečnost na příkladu s dívkou vlastníci příjmení *Hrubá*. V tomto případě se totiž za příjmením mohlo mnohokrát skrývat milé, nezdvořilé či vulgární, děvče. Jiné to ale bývalo u výrazů souvisejících s pohlavním stykem. Taková příjmení se považovala za obscénní a bývala nahrazována jinými typy. Avšak u našich německých a rakouských sousedů zůstávala příjmení nepozměněna, neboť český význam nebyl odhalen. Jednalo se například o příjmení *Kunda, Ritka, Wosserka, Skurwa* (Moldanová, 1983, s. 22).

U podstatných jmen, tedy jedné z podskupin kategorie *Příjmení z apelativ*, bylo vyzdviženo hned několik hledisek, která rozčleňují příjmení do dalších menších souborů. Jednalo se například o příjmení vystihující lidské individuum (*Ouško, Rozum*), příjmení na základě profesí (*Bednář, Chmelář, Kovář, Švec, Úředník*), příjmení podle pracovního náčiní (*Jehla, Sekera, Vařečka*) příjmení dle pokrmů (*Buřt, Haluška, Tvaroh, Vomáčka*), příjmení na základě vozidel (*Kára, Kočár*), příjmení vzniklá z nejrůznějších platidel

(*Dukát, Halíř, Penízek*), příjmení označující různé druhy pokojů (*Kuchynka, Světnička*), příjmení odvozená podle nejrůznějších typů oděvů (*Kalhotka, Kožíšek, Pásek*), příjmení odkazující na fiktivní postavy (*Čert, Bubák, Hastrman*) nebo o příjmení ztělesňující živočichy (*Chroust, Kačírek, Rybka, Sysel*), kdy se příjmení *Had* společně s jeho modifikacemi stalo jediným existujícím příjmením z druhu plazů (Moldanová, 1983, s. 23 –27).

Autorka rozlišovala také dva základní druhy příjmení, a to příjmení jednoslovná jako například *Nepovím* a příjmení větná, u kterých uvádí hned několik příkladů: *Drahokoupil, Snědldítětikaši, Vítámvás, Zlámaljelito* (Moldanová, 1983, s. 28).

1.5.2.4 Příjmení ze slov cizího původu (německá, slovenská, maďarská, polská, aj.) (*Schneider, Chodowiecki*)

Na území České republiky se nejrozšířenějším typem příjmení stala ta s původem německým, kterým jednoznačně vévodí *Müller*. K jejich osvojení napomáhal kombinovaný národnostní vstup do manželství, ale i poněmčování, proto se lidé jmenují kupříkladu *Bauer* místo *Sedlák* (Moldanová, 1983, s. 30).

2 Metodologie

Tématem bakalářské práce jsou rodná jména křestní a příjmení novorozenců, doplněná a rozšířená ještě o příjmení rodičů i prarodičů. Matriční zápisy narozených pocházejí z konce 19. století, konkrétně z roku 1896. Pramenem pro nás byla římskokatolická matrika, kterou jsme získali z Digitálního archivu Státního oblastního archivu v Třeboni, dostupného z <https://digi.ceskearchivy.cz>. Čerpali jsme z knihy narozených mezi lety 1871–1897, ve které byly zahrnuty pouze Trhové Sviny. Matriční záznamy byly dobře čitelné a již dobře uspořádané. Data byla ve formuláři, který měl přesný řád. Nejprve bylo uvedeno datum narození novorozence, jeho jméno a místo bydliště, dále jméno otce a matky, u otce byl záznam rozšířen nejen o bydliště a povolání, ale i o jméno jeho rodičů, u matky, či byla dcera, její rodné jméno, jména rodičů, původní bydliště. Záznamy o prarodičích dítěte z otcovy i matčiny strany, o povolání pradědů byly velmi přínosné. Zároveň byla evidována jména křtícího duchovního, porodní báby a kmotrů, ta jsme však nezaznamenávali.

Po prostudování odborné literatury jsme si stanovili postup v praktické části. Ke zpracování materiálu i jeho následné podrobné analýze užíváme program Microsoft Excel. Křestní rodná jména zkoumáme podle několika hledisek. Jednak zjišťujeme počet všech nově narozených, jednak rozdělujeme daná křestní jména na chlapecká a dívčí. Poté určujeme frekvenci jednotlivých jmen, která jména byla nejčastější, která naopak méně častá, a data vkládáme do tabulek. Zároveň si všímáme, která rodná jména se ve sledovaném roce dávala, jakého byla typu. Na základě typu jmen vymežíme kategorie, jež seřadíme sestupně podle počtu jmen, a rovněž je znázorníme v tabulce. V jednotlivých kategoriích se dále věnujeme podrobnějšímu rozboru námi vybraných jmen. Mimoto zjišťujeme, zda potomci získávali jména po rodičích, prarodičích, či z jiných důvodů. Rovněž sledujeme, zda na volbu rodných jmen mělo vliv sociální složení rodin.

Příjmení nejprve dělíme na česká a německá, neboť příjmení německá měla v Trhových Svinech ve zmíněném roce velké zastoupení. V obou případech zjistíme počet příjmení i počet jejich majitelů. Zároveň sledujeme podobu příjmení, tedy zda byly ženy nositelkami příjmení přechýlených, či nepřechýlených. U českých příjmení určujeme četnost jednotlivých příjmení a do tabulky umísťujeme nejfrekventovanější příjmení. Stejně tak to provádíme pouze u mužské části populace, u žen výzkum nerealizujeme z důvodu nijak zvlášť výrazné četnosti jednotlivých příjmení. Poté

příjmení členíme do několika tematických kategorií; v některých případech vymezujeme i podkategorie. Vzorem nám je dělení Miloslavy Knappové, která jej představila v publikaci *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. U jednotlivých kategorií zkoumáme jednak počet příjmení, jednak počet osob, u kterých byla daná příjmení evidována. Řazení je sestupné podle počtu příjmení, nikoliv osob. Z důvodu velkého množství získaných příjmení uvádíme v bakalářské práci pouze ta, která považujeme za výjimečná či jazykově zajímavá. U nejpočetnější kategorie je podrobný rozbor 32 příjmení, naopak u nejméně zastoupené kategorie zpracováváme detailněji pouze dvě příjmení. Vzhledem k podrobné analýze českých příjmení dělíme příjmení německá pouze do tří kategorií, k dalšímu jemnějšímu třídění jsme nepřikročili. Stejně jako u českých příjmení se i v tomto případě věnujeme některým námi vybraným příjmením, jejich počet je však nižší. Některá příjmení se nám nepodařilo blíže určit, proto jsme je ponechali jako nezařazená.

3 Praktická část

3.1 Křestní rodná jména novorozenců

V roce 1896 se v Trhových Svinech narodilo celkem 121 novorozenců, z toho 64 chlapců a 53 dívek. Z neznámého důvodu nebylo u 1 novorozence uvedeno rodné jméno ani příjmení, 3 novorozenci zemřeli při narození, proto ani u nich nebyly zaznamenané tyto údaje. Z tohoto důvodu bylo analyzováno pouze 117 evidovaných rodných jmen.

3.1.1 Chlapecká rodná křestní jména

Nejčetnějším chlapeckým rodným jménem se pro zkoumaný rok 1896 stalo jméno *František*. Bylo tak pojmenováno nejvíce chlapců, a to přesně 14 novorozenců. Druhým nejčastějším rodným křestním jménem bylo jméno *Jan*. To obdrželo 12 z 64 hochů. Jméno *Antonín* vlastnilo 5 nově narozených. Naopak ojediněle se vyskytovala jména *Felix*, *Adolf*, *Jakub*, *Ludvík*, *Eduard* nebo *Kašpar*.

Rodná jména křestní novorozenců	Četnost:
František	14
Jan	12
Antonín	5
Karel	4
Josef	3
Petr	3
Roman	3
Jaroslav	2
Bedřich	2
Rudolf	2
Tomáš	2

Václav	1
Felix	1
Theodor	1
Stanislav	1
Ferdinand	1
Adolf	1
Ladislav	1
Jakub	1
Ludvík	1
Bohumil	1
Eduard	1
Kašpar	1

3.1.2 Dívčí rodná křestní jména

V Trhových Svinech v již zmíněném roce bylo nejčastějším ženským jménem jednoznačně jméno *Marie*, neboť se takto jmenovalo 21 z 53 dívek. Velmi hojně se objevovalo i přechýlené jméno *Františka*, které vlastnilo 7 děvčat. Třetím nejpočetněji zastoupeným se stalo jméno *Anastásie*, které bývá označováno jako „velikonoční“, protože znamená ‚probuzení, vzkříšení‘. K barokním jménům nepatřilo. Ostatní barokní jména měla spíše ojedinělé zastoupení (*Karolina*, *Josefa*, *Antonie*, *Terezie*). Byla zapsána i jména *Magdalena*, *Rosalie*, *Ludmila* nebo *Johanna*. Ta však měla vždy pouze jedno jediné zastoupení.

Rodná křestní jména novorozenců:	Četnost:
---	-----------------

Marie	21
Františka	7
Anastásie	5
Anna	4
Karolina	4
Alžběta	3
Julie	1
Johanna	1
Albina	1
Josefa	1
Antonie	1
Magdalena	1
Rosálie	1
Ludmila	1
Terezie	1

3.1.3 Volba rodných jmen novorozenců po rodičích, či prarodičích

Ze zkoumaných 117 rodných jmen se u 55 jednalo s největší pravděpodobností o jména po rodičích či prarodičích. Tudíž u 62 obdržných křestních jmen dominovaly jiné motivační důvody. Na volbu mívali velký vliv především prarodiče, neboť právě po nich získalo své rodné jméno 27 chlapců i dívek. U 9 nově narozených byla volba ovlivněna zřejmě jak po rodičích, tak po prarodičích. Zbývajících 19 potomků obdrželo jméno po svých rodičích. Po matce bylo pojmenováno celkem 8 novorozenců, 11 jmen bylo zvoleno po otci. Ne vždy získávali chlapeci jména pouze po otci, jak dokazuje chlapec

jménem *František*, který se s největší pravděpodobností jmenoval po matce *Františce*. V opačném případě byla zaznamenána 3 děvčata se jménem po otci, v našem případě se jednalo o 2 *Františky* a jejich otce *Františky* a o dívku *Karolinu* s otcem *Karlem*.

3.1.4 Volba rodných jmen novorozenců podle profese otce

Jména barokní byla tak rozšířená, že převládala téměř ve všech vrstvách řemeslníků jako například u zedníků, řezníků, pekařů. Stejně tak jména všech tří kovářů byla barokní. Největší zastoupení však bylo zaznamenáno u obuvníků, neboť z 22 jmen bylo 11 barokních. Jména barokními byla například *František*, *Karel*, *Antonín*, *Josef*, *Marie*, *Františka*. Pouze u kameníků dominovala nad jmény barokními jména starší.

Někteří živnostníci dávali již jména německá vážící se k habsburským panovníkům, jméno *Bedřich* se objevovalo u obuvníka a zámečníka, *Ferdinand* bylo u pilaře i zedníka a u mistra tesařského bylo zaznamenáno jméno *Rudolf*. Vyskytovala se i některá jména novější, která pro dřívější dobu nebyla typická, a to *Eduard* u hodináře a *Roman* u dvou obuvníků a jednoho pekaře. Dvě rodná křestní jména vlastnilo 5 chlapců, jejichž otcové vykonávali profesi hodináře, mlynáře, obuvníka, perníkáře a sluhy c. k. okr. soudu. Také jedno děvče získalo dvě rodná křestní jména, informace o jejím otci však nebyly v matriční knize zaznamenány. Tabulka viz níže.

Profese otce:	Dvě rodná křestní jména novorozence:
hodinář	<i>Eduard Josef</i>
mlynář	<i>Kašpar Jan</i>
obuvník	<i>František Serafín</i>
perníkář	<i>Ludvík Václav</i>
sluha c. k. okr. soudu	<i>Jaroslav Karel</i>
-	<i>Marie Josefa</i>

3.2 Typy rodných jmen novorozenců

Křestní jména novorozenců byla rozdělena na několik typů, ty byly seřazeny sestupně dle počtu jmen, tabulka viz níže. K dělení jsme využili publikaci *Průvodce našimi jmény* od Františka Kopečného.

Typy rodných jmen:	Počet rodných jmen:	Četnost:
Jména barokní	10	61
Jména starší, biblická	8	27
Jména slovanská	6	7
Jména německá	6	8
Jiná jména	5	9
Jména neobvyklá	3	5

3.2.1 Jména barokní

Podle našeho výzkumu se v námi zkoumané oblasti v roce 1896 nejvíce využívala jména barokní. Ta byla podle Kopečného typická i pro období 1860 až 1945 (Kopečný, 1991, s. 23). Na základě našeho bádání jsme do této skupiny zařadili jména typu *Antonín*, *František*, *Josef*, *Karel* a jejich femininní tvary *Antonie*, *Františka*, *Josefa*, *Karolina*, ale i jména jako *Marie* a *Terezie*. Jednalo se tedy celkem o 10 jmen, kterými bylo pojmenováno 61 chlapců a dívek.

Antonín

V 17.–18. století bývalo toto jméno charakteristické zejména pro měšťanstvo (Knappová, 1989, s. 81). Mezi domácké varianty patří podoby *Tonda* a *Toník* utvořené ze středové části jména *Antonín* příponami *-da* a *-ík* (Kopečný, 1991, s. 47). U prvního typu, přeměny tvaru *Antonín* na *Tonda*, došlo navíc k ztvrdnutí konsonantu *ň* na *n*. Knappová zmiňuje další možnou modifikaci, a to *Tóna*, u které hraje hlavní roli také prostřední část základního tvaru *Antonín* (Knappová, 1989, s. 32–33). Výklad mimoto doplňuje Svoboda

nejen o jméno *Antík*, ale i o *Antoš* (Svoboda, 1964, s. 178). Na volbu rodných jmen měla značný vliv i víra. To se prokázalo právě u jména *Josef*, ale i u dalších jako *Antonín*, *Marie*, *František*. Ta bývala v 19. století typická zejména pro katolíky. Femininní obdobou maskulinního jména *Antonín* je *Antonie*. Domácká podoba jména byla *Tonka* a *Tonička*. Podle Knappové může být *Antonie* oslokována i domáckou obdobou *Táňa* (Knappová, 1989, s. 34, 131).

František

Jméno neslovanské, přesněji řečeno jméno s italským původem (Knappová, 1989, s. 25). Zrod jména se váže k chlapci, jenž žil v Itálii a uměl velmi dobře hovořit francouzským jazykem, tudíž obdržel od svého otce přezdívku „Francouzek“. Česká podoba jména byla dříve i *Francišek* (se změnou $t' > c$). Později se jméno pozměnilo na *František*. Jako další příklad uvádí Kopečný jméno *Břecislav*, které bylo upraveno totožným způsobem na *Břetislav*. Tvar jména *František* vzbuzuje dojem deminutiva, tudíž se vyvinula hypokoristika typu *Franěk*, *Franta*, *Francek* (Kopečný, 1991, s. 66, 92). „*Fery* je u nás slangová forma pro *Františka* stejně jako *Ferenc*“ (Kopečný, 1991, s. 90).

Františka

K femininnímu tvaru *Františka* se vážou domácké varianty *Fany*, *Fanča*, *Fanyňka* (Kopečný, 1991, s. 92). Knappová doplňuje výčet formou *Fána* (Knappová, 1989, s. 32).

Karolina

Karolina odpovídá femininní podobě maskulinního jména *Karel*. Rovněž se jedná i o tvary typu *Karolína* a *Karla* (Kopečný, 1991, s. 122).

Terezie

Jméno nese význam ‚ostrovní‘; vzniklo „buď podle ostrova Therasie u Sicílie, nebo Thera (dnešní Santorin) v Egejském moři“ (Kopečný, 1991, s. 194). *Terezie* svou formou představuje spíše jméno archaické, proto se užívá rovněž tvar *Tereza* (Knappová, 1989, s. 45).

3.2.2 Jména starší, biblická

Do druhé nejpočetnější skupiny patřilo 8 jmen, a to *Alžběta, Anna, Jakub, Jan, Kašpar, Magdalena, Petr, Tomáš*.

Anna

Základ jména je v hebrejském *Channá(h)* odpovídající smyslu „milost, milostná“ (Kopečný, 1991, s. 47).

Jan

Velmi oblíbené jméno *Jan*, a to po staletí, je nositelem významu ‚Bůh se sklonil‘, neboť se vyvinulo z hebrejského *Jóchánán*, jenž obsahuje dva komponenty, a to *Jahve* znamenající ‚Bůh‘ a *chánàn*, tedy ‚sklonil se‘. Jako hypokoristika uvádí Kopečný formy *Jenda, Jeník, Janek*, ale i tvary typu *Honza* a *Honzík*, které vzešly z německé podoby *Hans*. A právě tvar *Honza* je spojován s negativním označením „hloupý Honza“, což způsobovalo mezi lidmi menší oblibu především v době, kdy promýšleli vhodnost jmen pro své potomky. Femininní obdobu jména představuje *Jana* (Kopečný, 1991, s. 32, 112, 113).

Magdalena

Z názvu města *Magdala* bylo odvozeno latinské *Magdalēna*, což dalo vznik jménu *Magdalena*, které mělo podobu i *Magdaléna*. A právě tento tvar se zásadně podílel na vývoji nových femininních jmen typu *Magda, Lenka, Alena* (Kopečný, 1991, s. 141–142). Jedná se o femininní jména, ke kterým neexistuje žádná maskulinní forma (Knappová, 1989, s. 31).

Petr

Původem řecké jméno vzešlo z výrazu *petros* odpovídající významu ‚skála‘ (Kopečný, 1991, s. 167–168). Při tvoření domácích podob se přeměňoval tvrdý konsonant *t* v měkký *ť*. Příkladem je obdoba jména *Pěťa*, která byla vytvořena ze základního *Petr* (Knappová, 1989, s. 33).

3.2.3 Jména slovanská

Jména slovanská se stejně jako jména německá stala třetí nejvíce zastoupenou skupinou námi analyzovaných jmen. Dávala se jména: *Bohumil, Jaroslav, Ladislav, Ludmila, Stanislav* a *Václav*.

Jaroslav

Osoby se jménem *Jaroslav* bývaly podle Knappové mnohdy osločovány *Slávek*. Ze základní podoby byly odňaty dvě počáteční slabiky a následným navázáním sufixu byla utvořena výsledná obdoba (Knappová, 1989, s. 32). Jiné hypokoristické podoby jména jsou také *Jarda, Jarouš*, na Moravě *Jarek*. Domáckou podobou jména je i tvar *Jája* se zdvojenou počáteční slabikou *Jaroslav* (Knappová, 1989, s. 35).

Jméno *Jaroslav* je rozšířené také v jiných slovanských jazycích. Jména *Václav* a *Ludmila* byla oblíbená i proto, že jejich prvotními nositeli byli svatí, kteří se stali zemskými patrony. *Václav*, český kníže zemřelý mučednickou smrtí, byl hlavním patronem české země a prvním svatým. *Ludmila* byla svatořečena v 11. století. Slovanské jméno *Ladislav* po uherském králi je světecké od 12. století. Jméno *Stanislav* je polského původu, *Stanislav I.*, katolický biskup, byl svatořečen ve 13. století (Seznam světců a mučedníků).

Václav

Jméno *Václav*, jež je nám známé zpravidla z podob *Váša* či *Vašiček*, řadí Kopečný do jmen slovanských. A právě z tohoto jména se vyvinulo velké množství nejrůznějších podob příjmení typu *Váca, Vacek, Vacín, Vacura*. Přechýlený tvar pro ženské jméno je *Václava* (Kopečný, 1991, s. 198–199).

3.2.4 Jména německá

U jmen německých hrály velkou roli výrazy spojené s mocí či panováním. Mnohdy taktéž mohla jména symbolizovat některé divoké šelmy (Kopečný, 1991, s. 17). Do této skupiny spadala jména *Adolf, Bedřich, Ferdinand, Johanna, Ludvík* a *Rudolf*. Většinou byla od původu složená.

Adolf

Starší variantou je tvar *Athalwolf*. Jméno obsahuje dva komponenty, a to *adal* ‚ušlechtilý‘ a *wolf* ‚vlk‘. Jako hypokoristikon se používá *Áda* či *Dolfík* (Kopečný, 1991, s. 38–39). Avšak některá jména ztrácí na své populárnosti a jednoduše se vytratí z povědomí obyvatel stejně jako toto jméno, neboť jeho nositelem býval Hitler (Kopečný, 1991, s. 32).

Ludvík

Jméno se vyvinulo z prvotního tvaru *Hlûtwîg* znamenající ‚slavný bojem‘. Hojně užívaná domácká obdoba jména bývá *Luděk* (Kopečný, 1991, s. 140). Velmi častými nositeli jména bývali především vládci (Knappová, 1989, s. 87).

3.2.5 Jiná jména

Mezi taková jména patřila od původu latinská jména *Albina*, *Anastásie*, *Julie*, *Rosálie*, anglosaské složené jméno *Eduard*; takto se jmenovalo 9 novorozenců.

Eduard

Jméno složené *Eduard*, původně *Éadweart*, obsahuje významy ‚štěstí, blaho, majetek‘ a ‚strážce‘ (Kopečný, 1991, s. 79–80).

Julie

Jedná se o femininní obdobu mužského jména *Julius* (Kopečný, 1991, s. 120).

3.2.6 Jména neobvyklá

Dávala se i jména, která pro danou dobu nebyla typická. Mezi ně byla zařazena jména *Felix*, *Roman* a *Theodor*.

Felix

Jméno *Felix* ‚šťastný‘ symbolizovalo šťastného člověka a Kopečný ho zařazuje do jmen latinských (Kopečný, 1991, s. 89).

Roman

Původ v *Romanus* znamenající ‚římský, římská‘ (Kopečný, 1991, s. 177).

Theodor

Maskulinum *Theodor* lze mít i zápis *Teodor*, neboť cizí rodná jména mívala hláskové změny v grafické podobě s cílem přizpůsobit se našemu pravopisnému systému. Jedná se o „dubletní tvarové a pravopisné podoby“ (Knappová, 1989, s. 48). Původ jména v *Theòdóros* mající význam ‚boží dar‘ je řecký (Kopečný, 1991, s. 193).

3.3 Příjmení česká

Česká příjmení měla v roce 1896 na námi zkoumaném území větší zastoupení než příjmení německá. Konkrétně bylo analyzováno 178 českých příjmení, tedy o 111 více než německých. Ta byla následně rozřazena do menších celků podle Miloslavy Knappové. Autorka Knappová rozdělila příjmení do 10 kategorií, jedna kategorie však v bakalářské práci nebyla zastoupena, konkrétně *Příjmení ze slov nesklonných, příslovčí, citoslovčí aj.* Seřazení jednotlivých kategorií bylo stanoveno sestupně dle počtu příjmení. Nejčastější české příjmení mělo různé grafické podoby, a to *Kolář/Kolářová, Kollář, Kollar/Kollarová, Koláři*, bohatě se vyskytovala i další příjmení znázorněná v tabulce níže.

Pořadí:	Příjmení:	Četnost:
1.	<i>Kolář/Kolářová, Kollář, Kollar/Kollarová, Koláři</i>	18x
2.	<i>Ostrý/Ostrá</i>	10x
	<i>Roule/Roulová</i>	
	<i>Stráský/Stráská</i>	
3.	<i>Bušek/Bušková</i>	8x
4.	<i>Tácha</i>	7x

5.	<i>Čada/Čadová</i>	6x
	<i>Studený/Studená</i>	

U žen nepřevládalo zvláště výrazně žádné příjmení, na druhé straně u mužů dominovalo příjmení *Kollar, Kollár*. Tabulka viz níže.

Pořadí:	Příjmení:	Četnost:
1.	<i>Kollar, Kollár</i>	14x
2.	<i>Ostrý</i>	9x
	<i>Stráský</i>	
3.	<i>Čada</i>	5x

3.3.1 Příjmení vzniklá z osobních jmen

Nejpočetnější skupinou mezi českými příjmeními se jednoznačně stala kategorie *Příjmení vzniklá z osobních jmen*, neboť téměř polovina všech zkoumaných českých příjmení spadala právě do této kategorie. Ta obsahovala 75 příjmení, která byla evidována u 168 osob. Jednalo se o všechny typy vytvořené z osobních křestních jmen. Některá příjmení byla z celého jména, ale většina vznikla z domáckých podob neboli z tzv. hypokoristik. Pokud příjmení bylo delší nebo složené, mohlo vzniknout z první části osobního křestního jména a přidáním nějaké přípony, nebo prostřední části, popřípadě z koncové části. Příjmením přechýleným bylo v matrice zapsáno 37 žen, a sice *Bártová, Divišová, Pašková, Prokopová, Vaňková* apod. Naopak u 34 žen bylo příjmení zapsáno v mužské podobě, tedy nepřechýlené, například *Boček, Havlíček, Jirkal, Mach, Tomek* apod. Příjmení *Bartizal/Bartizalová, Roule/Roulová, Řiha/Říhová, Šimák/Šimáková, Šimon/Šimonová* se objevovala jak ve formě přechýlené, tak nepřechýlené. Nejčetnějším příjmením vytvořeným z osobního jména se stalo *Roule/Roulová* zaznamenané u 10 osob, podobně rozšířené bylo i *Bušek/Bušková* s 8 nositeli.

Bártová

Bártová je přechýlené příjmení od *Bárta*, hypokoristika z první části osobního jména *Bartoloměj* (Moldanová, 2004, s. 29).

Beneda

Příjmení je z hypokoristika od *Benedikt*, utvořené formantem **-a** (Moldanová, 2004, s. 30–31).

Bušek/Bušková

Příjmení *Bušek*, jež je v Trhových Svinech známé díky Buškově hamru, je deminutivní podobou příjmení *Buš*. Proprium *Buš*, *Búš* uvádí ESSČ a vzniklo jako hypokoristikon z první slabiky osobního jména *Budimír*, *Budislav*, *Budivoj*, nebo *Bohuslav* či *Bohuchval* (Moldanová, 2004, s. 36).

Havlík

Jedná se o modifikovanou variantu vytvořenou z osobního jména *Havel* (Moldanová, 2004, s. 61).

Janeček/Janečková

Příjmení *Janeček* má původ v osobním, ve společnosti velmi oblíbeným, jménu *Jan*, z něhož se utvořilo deminutivum *Janek*. Následným připojením přípony *-ček* vznikla výsledná podoba námi zkoumaného příjmení (Mates, 1998, s. 59).

Jiráček

Příjmení z domácké podoby OJ *Jirí* > *Jíra*, z něj pak formantem **-áček**, vzniklo *Jiráček* (Moldanová, 2004, s. 77).

Jirkal

Jedná se o podobu příjmení *Jirka*, která se utvořila obměnou hypokoristika *Jíra* (Moldanová, 2004, s. 77). Přípona *-al* vedle přípony *-el* vyjadřovala vyšší stupeň zdrobnění. Využívala se zvláště u německých příjmení, ale i u počestěných jmen (Beneš, 1998, s. 179–180).

Kristián

Příjmení z plného latinského OJ a značí ‚křesťan, Kristu zaslíbený‘ (Moldanová, 2004, s. 95).

Lukáš

Jedná se o osobní jméno, které mohlo stát i v roli příjmení bez jakékoli úpravy. Kořeny má ve jménu *Lukas*, které znamená: „pocházející z Lukánie“ (Moldanová, 2004, s. 109).

Marek

Marek, jenž má pro velkou část mužské populace funkci osobního jména, se hojně vyskytuje i v roli příjmení. Toto pojmenování bývalo vhodné pro tu konkrétní část obyvatelstva, která mívala shodné vlastnosti jako bojovník. Důvodem bylo základní osobní jméno *Marcus*, které ztělesňovalo onoho zápasníka, nebo *Mars* (Mates, 1998, s. 92), podobně (Moldanová, 2004, s. 113).

Martinka

Příjmení z OJ *Martin* obměněné formantem **-ka** (Moldanová, 2004, s. 113).

Pašek/Pašková

Podle Moldanové pochází toto příjmení z OJ *Pavel*, konkrétně *Pavel* > *Paša* > *Pašek* (Moldanová, 2004, s. 135). Vladimír Mates zmiňuje další možné varianty, které pravděpodobně zapříčinily vznik zkoumaného *Pašek*. Dříve takto pojmenovávali ty, kteří příliš nedbali o svou osobní hygienu, neboť *pašek* znamená *prase*. Druhým typem lidí bývali ti, kteří se všem vychloubali svým vykrmeným hospodářským zvířetem (Mates, 2003, s. 222). Ve stč. bylo jméno *Pašek* také variantou OJ *Pavel*, jména apoštola a světce, nebo osoby podle světce pojmenované (StčS).

Pechová

Příjmení *Pechová* je přechýlené od mužské podoby *Pech*, *Pecha*. Je to už stč. hypokoristikon z osobního jména *Petr*, což bylo jméno apoštola a světce, prvního římského papeže (StčS). Podobný výklad (Mates, 1998, s. 107).

Petrášek

Příjmení z domácké podoby *Petráš* s deminutivní příponou *-ek*, základem je OJ *Petr* (Moldanová, 2004, s. 158).

Pexa/Pexová

Moldanová uvádí pojmenování *Pexa* v souvislosti s *Pek*, derivátem z osobního jména *Petr*, ale souvislost vidí i s německým *Beck*, *Pek* ‚pekař‘ (Moldanová, 2004, 137). Jméno se píše i *Peksa* a bylo také mezi variantami jména *Petr* ve StčS.

Roule/ Roulová

Příjmení vysvětluje Moldanová jako hypokoristikon ze starozákonního jména *Izrael* (křtili tak v Jednotě bratrské) a místo skupiny *-ae-* je *-ou-* (Moldanová, 2004, s. 159).

Říha/Říhová

Příjmení vzniklo z domácké podoby OJ *Řehoř* > *Řéha* > *Říha* (Moldanová, 2004, s. 162 a 163).

Stašek/Stašková

Příjmení *Stašek* je zdrobnělým tvarem od *Stach* a pochází z OJ *Stanislav* (Moldanová, 2004, s. 174).

Šícho

Příjmení je jednou z podob OJ *Šimon*; zkráceno na *Ších*, *Šicha*, *Šicho* aj. (Moldanová, 2004, s. 182).

Šimák/Šimáková

Příjmení odvozené z domácké podoby *Šíma* formantem *-ák*, základem je OJ *Šimon* (Moldanová, 2004, s. 183).

Šimon/Šimonová

Šimon je osobní jméno, které se rovněž objevuje v postavení příjmení. Vyvinulo se z hebrejského *Šimhón*, jehož význam lze vykládat jako ‚naslouchající‘ (Moldanová, 2004, s. 183).

Štěpán

Příjmení z plného OJ *Štěpán* (Moldanová, 2004, s. 190).

Tácha

Moldanová předkládá dvě možnosti původu. V obou případech se jedná o odvození z osobního jména *Protas* příponou *-cha*, či ze složeného *Tachomír* pomocí přípony *-a* (Moldanová, 2004, s. 194).

Tomek

Tomek pochází z osobního jména *Tomáš*, je utvořeno nejčastější příponou *-ek* (Moldanová, 2004, s. 198).

Tumová

Přechýlené z domácké podoby *Tůma* (zkrácené *Tuma*) od základového OJ *Tomáš* (Moldanová, 2004, s. 198 a 201).

Urbánková

Přechýlené z deminutivního mužského příjmení *Urbánek*, základem je OJ *Urban* z latinského *urbanus* ‚městský, uhlazený‘ (Moldanová, 2004, s. 203).

Valut

Příjmení *Valut* je variantou příjmení *Valenta*, které má původ v latinském osobním jménu *Valentinus*, jehož základem je adjektivum *valens* s významem ‚silný, statný a také zdravý ve smyslu fyzickém‘, v přeneseném pak ‚mocný, vlivný, vynikající‘ (Mates, 1998, s. 148).

Vaňková

Přechýlené z mužského příjmení *Vaněk* < *Váně*, domácké podoby OJ *Václav* (Moldanová, 2004, s. 205).

Vávra/Vávrová

Toto příjmení vzniklo z latinského osobního jména *Laurentius*. Takto byl označován občan obce *Laurentum*. „Základem pojmenování uvedeného města je *laurus*, tj. *vavřín* – rostlina užívaná k ověnčování vítězů“ (Mates, 1998, s. 150). Česká obdoba jména je *Vavřinec* (Mates, 1998, s. 150). Citováno je i v ESSČ.

Vitoušek

Příjmení zdrobnělé formantem *-ek* z domácké podoby *Vitouš* < *Vitúš*, základem pro ně bylo OJ latinského původu *Vit* z *vitus* ‚živoucí‘, nebo germánského *witu* ‚lesní‘ (Moldanová, 2004, s. 210).

Zachař/Zachařová

Základní tvar osobního jména je hebrejské *Zekhurjáh* znamenající ‚Bůh si vzpomněl‘. Vladimír Mates dokládá eventuální vývoj: „*Zekhurjáh* > *Zacharias* > *Zachariáš* > *Zachar*/*Zachař* > *Zach*.“ Poslední *Zach* psáno: *zach* označovalo člověka, který hodně jedl a častokrát se nezdravě přecpával (Mates, 2003, s. 349). Staročeské slovníky citují z Indexu staročeských osobních jmen Jana Svobody několik propriet jako *Zacharias*, *Zachar*, *Zachariáš*, *Zachař*, *Zachařík*, *Zach* aj. (ESSČ).

Zikešová

Přechýlené z mužského příjmení *Zikeš*, domácké podoby germánského OJ *Zikmund*, má český formant *-eš* (Moldanová, 2004, s. 223).

3.3.2 Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů

Druhá nejčetnější kategorie obsahovala 27 příjmení vyskytující se u 75 jedinců. Takto vzniklá příjmení se od sebe navzájem odlišovala. Na základě této skutečnosti byla příjmení dále analyzována, výsledkem bylo rozřazení do čtyř podskupin *Příjmení vzniklá*

podle vlastností duševních, Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných, Příjmení podle vlastností duševních i tělesných a Příjmení podle příbuzenských vztahů. Do první podskupiny spadalo 10 typů příjmení, do druhé o 2 typy méně, tedy 8 příjmení, třetí skupina obsahovala 7 typů a poslední pouze dvě příjmení. I u tohoto souboru se objevovala příjmení přechýlená, například *Čadová, Kyslíková, Ostrá, Studená* a nepřechýlená jako *Černý, Hubáček, Klobouch, Lacina, Mrzena* aj.

Příjmení vzniklá podle vlastností duševních

Byla sem zařazena následující příjmení: adjektivní *Divoká, Levá, Ostrý/Ostrá, Perná*; substantivní *Fanta/Fantová, Kysela, Kyslíková, Lacina, Mrzena* a jeden typ příjmení *Špát, Špáth, Špat(h)*.

Divoká

Příjmení *Divoký* vzniklo z adjektiva (Moldanová, 2004, s. 42). Jeden z významů ve stč. je ‚prudký, nekontrolovaný, nespoutaný‘, nebo i ‚zuřivý, zlý, ukrutný‘ (ESSČ).

Fanta/ Fantová

Vznik tohoto příjmení se váže k apelativu *fant*, které nese význam zástavy. Takto se pojmenovával i „marnivý mladík“ (Moldanová, 2004, s. 48). Proprium *Fanta* má vokabulář webový (ESSČ). Označoval se tak bláznivý, potřeštěný mladík. Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny (dále jen LDHBČ) uvádí mnoho dokladů, např. z Rosova slovníku: *fanta* = třestík, fučík, fučidlo, pošetilec, šílenec, vrtoch (RosaSlov, 1672).

Kysela, Kyslíková

Femininum *Kyslíková* stejně jako maskulinum *Kysela* vzešli z výchozího *Kysel*, jehož vznik způsobilo adjektivum *kyselý*. Apelativum *kysel* značilo kyselá polévka. Primárním cílem bylo tedy pojmenovávat na základě skutečnosti označující něco kyselého (Moldanová, 2004, s. 101–102). Ve stč. mělo adjektivum *kyselý*, kromě významů ‚kyselý, nezralý a také kysaný, kvašený‘, ještě význam přenesený (o člověku), a sice ‚protivný, nevlídný, nepříjemný‘ (ESSČ).

Lacina

Jednalo se o typ člověka, který měl v úmyslu koupit vše lacino, tedy za velmi nízkou cenu. „Ke jménu však mohli přijít leckterí Lacinové také proto, že k něčemu přišli lacino: nečekaně zdědili či vyženili majetek ap.“ (Mates, 2003. s. 185). Stč. nabízí jako jeden z významů ‚méněcenný, opovrženímhodný‘ (ESSČ).

Ostrý/Ostrá

Příjmení pochází z adjektiva ve stejném tvaru (Moldanová, 2004, s. 131). Jeden z významů ve stč., mluví-li se o člověku, je ‚příkrý, tvrdý, drsný, strohý‘ (StčS).

Perná

Příjmení přechýlené od *Perný* s významem ‚krušný, těžký‘, ale i ‚peprný a pérový‘ (Moldanová, 2004, s. 138). Podobně i StčS.

Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných

Do této skupiny patřila příjmení *Čada/Čadová, Černý, Dauda, Klobouch, Kročáková, Kučera, Slamková, Zmrzlá*.

Čada/ Čadová

Dobrava Moldanová uvádí hned několik možných variant vzniku. Příjmení bývalo utvořeno z obecného jména *čad*, které označovalo hochu. Výraz *čada* poté nesl význam: dívka. Mimoto majitelem příjmení *Čada* mohla být i osoba se snědou barvou pleti (Moldanová, 2004, s. 38). Výrazy *čad, čád* a *čada, čáda* se stejnými významy uvádějí i GbSlov a ESSČ.

Černý

Příjmení bylo utvořeno z adjektiva, které odlišovalo daného jedince od ostatních členů společnosti. Člověk mívá ‚nápadně černé vlasy, tmavou plet‘. Typické bývaly rovněž černé oděvy, které velmi často nosíval (Mates, 1998, s. 28).

Kučera

Příjmení *Kučera* vznikalo na základě výrazných tělesných vlastností, nápadně kadeřavých, kudrnatých neboli kučeravých vlasů“ (Mates, 1998, s. 85). Na druhé straně býval takto pojmenovaný i člověk, který se přistěhoval do nové lokality ze vsi *Kučer* (Mates, 1998, s. 85).

Slamková

Slamková je přechýlené od příjmení *Slamka*, *Slámka*. Tak býval nazýván člověk se světlými, téměř „do žluta“ zbarvenými vlasy, které mnohdy bývaly rozčuchané. „Mohlo to být i pojmenování pro někoho z venkova, kdo přišel do města a čouhala mu sláma z bot.“ Mates se rovněž domnívá, že mohlo jít i o výrobce slaměných výrobků (Mates, 1998, s. 120–121).

Příjmení podle vlastností duševních i tělesných

Na vzniku 7 zkoumaných příjmení se mohly podílet jak vlastnosti duševní, tak tělesné. To se týkalo následujících typů *Hlaváček*, *Hlavín*, *Hubáček*, *Kulhán/Kulhánová*, *Slabý*, *Studený/Studená*, *Tvrdý*.

Hubáček

Člověka s ohromnými ústy přezdívala většina populace, dnes již vulgarismem, *Huba*. To dalo vznik deminutivu ve formě *Hubáček*. Ten vlastnil tentýž charakteristický znak, ale býval zpravidla synem otce se jménem *Huba* (Mates, 2003, s. 110). Dobrava Moldanová doplňuje výklad o další význam. Jednalo se rovněž o „groš s portrétem krále Ferdinanda I. s charakteristicky odulým rtem“ (Moldanová, 2004, s. 70).

Kulhán/Kulhánová

Mužský tvar příjmení je *Kulhán*, *Kulhan*. Motivací vzniku se stala zhoršená schopnost přirozené chůze, daní jedinci kulhali. Další význam neslo toto příjmení ve smyslu „zaostávání v něčem nebo ve srovnání s někým (sourozencem, vrstevníky).“ Mimoto pokud něco nefungovalo tak, jak mělo, říkávalo se častokrát: „to nesedí, to kulhá, to pokulhává“ (Mates, 2003, s. 177–178). Ve stč. byl kromě významu kulhavý i přenesený význam „mravně, názorně nepevný, kdo kolísá“. Doloženo je z té doby i proprium *Kulhánek* (ESSČ).

Slabý

Pojmenování *Slabý* získal člověk, jenž nenabýval dostatečných rozumových schopností, či ten, jenž nevynikal příliš velkou fyzickou silou (Mates, 2003, s. 263).

Studený/Studená

Adjektivní podoba *Studený* označovala osoby na základě vlastností duševních, ale i tělesných. První případ odkazuje na lidskou ne příliš pozitivní povahu. Jednalo se o jednotlivce působící na ostatní členy společnosti: přísně, nepřívětivě, lhostejně, hrubě ap. Z toho se vyvinulo přirovnání: „studenej jako psí čumák.“ Podobným způsobem se tvořily další druhy jmen kupříkladu: *Teplý, Horký, Vlažný*. Co se týká druhé možnosti, bývali takto pojmenováni zimomřiví jedinci, kteří neustále pociťovali chlad. Proto nosovali velmi teplé oděvy nejen v zimním období, ale i v letních slunných dnech (Mates, 2003, s. 280–281).

Tvrdý

Příjmení *Tvrdý* se vyvinulo ze stejnojmenného adjektiva. Tito jmenovci bývali odolní, drsní či přísní. Původ mohl být i z osobních jmen *Tvrdimír, Tvrdošlav* (Moldanová, 2004, s. 202).

Příjmení podle příbuzenských vztahů

Zídek/Zídková

Maskulinum *Zídek* představuje deminutivní podobu k příjmení *Zid* mající základ v *Zet*. Toto původní pojmenování *Zet* (stč. *Zět*) obdržel člověk na základě svého postavení v rodině, býval tedy v roli zetě, nepokrevného příbuzného (Moldanová, 2004, s. 222).

Zítek

Příjmení *Zítek* je deminutivum od zeť (Moldanová, 2004, s. 223).

3.3.3 Příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činností člověka (skutečné či jen zamýšlené)

18 příjmení zapsaných u 46 jedinců se stalo součástí kategorie *Příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činností člověka (skutečné či zamýšlené)*. Jednalo se o soubor s

třetím nejvyšším počtem příjmení. U osob ženského pohlaví se mohla vyskytovat buď v podobě přechýlené jako například *Kadlečková, Ptáčnicková, Zedníková*, nebo v podobě nepřechýlené, v takovém případě vlastnily ženy příjmení *Běhounek, Duda, Fojte, Škol* aj. Příjmení *Kolář, Kollar, Kovář, Svoboda, Šindelíř* existovala i v přechýlené podobě *Kolářová, Kollarová, Kovářová, Svobodová, Šindelířová*.

Baštýř

Baštýř se zpravidla jmenoval ten, který jím skutečně byl (Moldanová, 2004, s. 30). Byl to dozorce nad rybníky, jinak porybný (PSJČ).

Duda

Duda býval člověk hrající na hudební nástroj dudy. Příjmení tedy vzniklo na základě substantiva, ale i verba *dudat*. Podle Vladimíra Matese byl *dudák* taktéž považován za méně inteligentního jedince (Mates, 2003, s. 67–68). Dobrava Moldanová doplňuje výklad o další možnost, a to podle ptáka s názvem dudek (Moldanová, 2004, s. 45).

Kollar/Kollarová

Kollar společně s: *Kolár, Kolárik, Kolárovec, Kolarovský, Kolařík, Kolářský* se zařazuje mezi modifikované varianty příjmení *Kolář*. Toto základní příjmení získávali lidé vykonávající stejnojmennou profesi, bývali tedy povoláním koláři. Ti měli za úkol výrobu dřevěných kol a údržbu vozů. Mimoto taktéž zhotovovali různé dřevěné nástroje určené především pro hospodářskou či zemědělskou činnost, jako „trakař, kolečko, hrábě.“ V současné době kolářství téměř zaniklo (Mates, 1998, s. 71). Dobrava Moldanová zmiňuje další význam: „límeč pokrývající i ramena“ (Moldanová, 1983, s. 107).

Kovář/Kovářová

Nositeli jména *Kovář* bývali řemeslníci pracující s kovem, tedy kováři (Moldanová, 2004, s. 93).

Ptáčník/ Ptáčnicková

Pojmenování *Ptáčník* se vyvinulo z deminutivní podoby příjmení *Ptáček*. Další příčina vzniku mohla být „z místního jména Ptáčov“ (Moldanová, 2004, s. 150). Pravděpodobnější výklad je, že *ptáčník* byl lovec ptáků; chytal je různým způsobem,

např. na lep, nebo je lákal zpěvem jiného ptáka. Bylo to tedy už středověké starobylé řemeslo (ESSČ).

Zedníková

Přechýlené od *Zedník*. Takto se dříve jmenovali lidé vykonávající profesi zedníka (Moldanová, 2004, s 222).

3.3.4 Příjmení z názvů živočichů a rostlin

Do již méně četné kategorie *Příjmení z názvů živočichů a rostlin* bylo zařazeno 16 příjmení, která vlastnilo 38 osob. Převažovala zde značně *Příjmení z názvů živočichů*, neboť takto vzniklo 13 zkoumaných příjmení: *Brabec/Brabcová, Broučková, Brt, Holoubek, Chroust/Chroustová, Ježek, Kačer, Kocourek, Lejsek, Liška, Ročně/Ročňová, Strnad, Štika*.

Příjmení z názvů živočichů

Chroust/Chroustová

Příjmení vytvořeno podle brouka (Moldanová, 2004, s. 73). Stč. *chrúst* byl brouk vydávající při letu chrastivý zvuk (ESSČ).

Ježek

Ježek se stalo příjmením na základě tělesných vlastností, a to především u osob, které mívaly ostnaté vlasy, jež jim značně vyčnívaly. Další příčinou bývala lidská činnost se stejnojmenným objektem, jako příklad zmiňuje V. Mates (Mates, 1998, s. 63) „bodlinatý válec na drcení hrud a kypření půdy.“ Jednalo se ale i o člověka, který se přestěhoval z místa bydliště obsahující název s výrazem *ježek*. V poslední řadě byl takto „nazván člověk, který se zabýval chytáním ježků“ (Mates, 1998, s. 63). Jiný názor má Moldanová, že může jít o variantu jména *Ješek* (z *OJ Jan*) v *Jež, Ježek* aj. (Moldanová, 2004, s. 76).

Kačer

Příjmení *Kačer* se utvořilo podle zvířete s totožným názvem (Moldanová, 2004, s. 79). Ve stč. mohlo slovo *kačer* označovat i kadeř vlasů připomínající kačeří chocholku (ESSČ).

Liška

Nositel příjmení *Liška* míval zpravidla podobné rysy jako onen živočich, tedy liška obecná. Typickými znaky bývaly „zašpičatělé uši, snad i ostrý tvar obličej s dominantním špičatým nosem“ (Mates, 1998, s. 87). Podobenství panovalo i ve stejné barvě, u lidské bytosti se jednalo o zrzavé vlasy. Jak u osoby s příjmením Liška, tak u lišky obecné dominovala chytrost, dokonce i mazanost. Lidé však získávali toto příjmení i podle lokality, ve které pobývali (Mates, 1998, s. 87). Ve stč. označení *liška* dostal člověk lstivý, vychytralý (ESSČ).

Strnad

V tomto případě docházelo k podobenství mezi lidským jedincem a živočichem, konkrétně ptákem. Osoba mívala výrazný mohutný nos připomínající zobák *strnada obecného*. V předešlých dobách byli takto označováni členové finanční stráže. Důvodem byly jejich barevně výrazné stejnokroje. Toto pojmenování obdrželi taktéž chovatelé již zmíněných pěvců nebo bývalí obyvatelé obce *Strnadice* (Mates, 1998, s. 128). Jako proprium existovalo jméno *Strnad* už ve staré češtině (ESSČ).

Štika

Jak už sama podoba příjmení napovídá, jednalo se o pojmenování na základě konkrétního živočicha, v tomto případě štiky obecné. Příjmení *Štika* obdržel zpravidla občan, který míval onu sladkovodní rybu ztvárněnou v domovním znamení. Moldanová zmiňuje další možné způsoby vzniku příjmení. Jedním z nich je podle verba *štikat*, kterému by se porozumělo ve smyslu uštipovat. Výraz *štika* znamenal také: „prkenný žlab v pivovare“ (Moldanová, 2004, s. 190).

Příjmení z názvů rostlin a jejich částí

Pouze u 3 příjmení hrály hlavní roli názvy rostlin. Příjmením *Smrčka* se jmenovali 3 muži a 1 žena, příjmení *Kůrková* bylo zaznamenáno pouze u jedné ženy a příjmení *Pařízek* pouze u jednoho muže.

Smrčka

Jedná se o „druhotvar apelativa smrček.“ A právě deminutivní příjmení *Smrček* je odvozeno od jehličnatého stromu s názvem *smrk*, nebo „z místního jména“ (Moldanová, 2004, s. 171).

3.3.5 Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.

Příjmení z abstrakt zahrnovala dvě příjmení, o jedno příjmení více měla *Příjmení z názvů věcí*. Do prvního souboru patřilo *Dejmek*, *Hrůzová*, do druhého *Chocholka*, *Chuchel*, *Tyčka*. Příjmení *Koláček* vzniklo z názvu potravinářského výrobku. Jednoznačně zde ale dominovala *Příjmení z názvů surovin, řemeslných výrobků, nástrojů, mincí, oděvů ap.* s celkovým počtem 10 typů příjmení evidovaných u 19 jedinců. Tato kategorie obsahuje 16 příjmení, tedy stejný počet jako kategorie předchozí.

Příjmení z názvů surovin, řemeslných výrobků, nástrojů, mincí, oděvů ap.

Brousek

Základ pojmenování *Brousek* spočívá v apelativu (Moldanová, 2004, s. 34).

Kabeláč

Kabeláč vzniklo z výrazu *kabela*, označující kabelu, tašku. Další význam neslo toto slovo ve formě obrovských úst. Příjmení získávali i lidé, kteří se ustavičně mračili, neboť se toto příjmení vyvinulo i z verba *kabelit se*. (Moldanová, 2004, 79). Stč. *kabele* už mělo dva významy: 1. kabela, brašna, 2. ústa a bylo přejímkou ze sthn. *kobel*, *kober*; proprium *Kabeláč* je uvedeno také (ESSČ).

Kostková

Mužské příjmení *Kostka* dostávali lidé podle hrací kostky, jak se shodují Moldanová a Mates. K získání tohoto příjmení proto mívali nejbližší právě jejich výrobci, ale i osoby s hranatou hlavou či velmi hubení jedinci, neboť určující byly rovněž nápadné fyzické vlastnosti (Mates, 2003, s. 153–154), (Moldanová, 2004, s. 91).

Řídel

Počátky příjmení *Řídel* nalézá Moldanová ve výrazu *hřidel* znamenající osu (Moldanová, 2004, s. 162).

Stupka

První zmínka pochází z roku 1394, jak uvádí Moldanová. Apelativum označovalo: ‚hmoždír, past‘, ale i zloděje. Na vytvoření příjmení mělo podíl i osobní jméno *Neustup* (Moldanová, 2004, s. 177). Jako *stupka* byl označován také ‚tulák, povaleč, pobuda, lotr‘ (LDHBC: RosaSlov, KomHagB).

Štětka

Příjmení *Štětka* bylo vytvořeno na základě pracovní pomůcky či názvu rostliny. Podle činnosti člověka se utvářela příjmení jako *Štětkař*, *Štětkař*. Tito lidé ‚vyráběli štětky‘ (Moldanová, 2004, s. 190).

Příjmení z názvů věcí

Chocholka

Jméno je uvedeno jako proprium už v ESSČ. Základní tvar *chochol* má několik významů ‚vršek, vrchol hory, kloubní hlavice‘ (ESSČ, GbSlov). Může to být i chocholka z vlasů působící nápadně.

Příjmení z názvů abstrakt

Dejmek

Příjmení je odvozené z *Dejm*, které pochází z apelativa *dým*. Ve stč. existovalo osobní jméno *Dýmek* (ESSČ). Dobrava Moldanová se domnívá, že mohlo jít i o osobu s kudrnatými vlasy (Moldanová, 2004, s. 42).

3.3.6 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů

Kromě níže uvedených byla součástí skupiny i příjmení *Kalvoda*, *Trochlil*, *Vyhlička/Vyhličková*, *Vyhnalová*, *Zbudil*, celkem se tedy jednalo o 11 příjmení s 25

nositeli. Tvary *Česák, Čurda, Vyhlička* plnily funkci příjmení nejen u mužské části populace, ale i u té ženské.

Buřič/Buřičová

Pojmenování bylo odvozeno na základě obecného jména (Moldanová, 2004, s. 36). Byl tak označován člověk energický a výbojný.

Couf/Coufová

Příjmení je přechýlené z příjmení *Couf*, které stejně jako *Coufal, Coufalík* vzniklo ze slovesného tvaru *couvat*, nářečně *coufat* ‚jít, jet pozpátku‘ (Moldanová, 2004, s. 38). LDHBC obsahuje spoustu dokladů na sloveso *coufati* ‚jít nazpátek, odstoupit od něčeho‘.

Česák/Česáková

Příjmení *Česák* se vyvinulo z verba *česat* (Moldanová, 2004, s. 40). Sloveso *česati* mělo ve stč. více významů, znamenalo i ‚třít, drhnout, škrábat (místo na těle)‘, dále ‚sklízet, trhat ovoce‘, přeneseně též ‚počínat si zbrkle, nerozvážně‘ (ESSČ).

Čurda/Čurdová

Poprvé bylo toto příjmení zaznamenáno v roce 1613. Odvození se uskutečnilo na základě slovesa *čurít se*, jemuž lze rozumět ve významu *šklebit se* (Moldanová, 2004, s. 41). V LDHBC je i *čurídlo* ‚nemotora, nešikovný člověk‘ (BlahGramE).

Páral

Páral vzešlo z verba *párat se*, což bývalo používáno ve smyslu *piplat se* (Moldanová, 2004, s. 135). Také další stč. významy tohoto slovesa to potvrzují – ‚rýpat, šťourat, rozrýpávat něco‘ (StčS).

Procházka

Příjmením *Procházka* se pojmenovávali jedinci, kteří se velmi rádi procházeli. Mimoto ale také tovaryšští učni, kteří se navraceli zpět z dalekých cest, na kterých získávali cenné znalosti potřebné pro svou profesi (Mates, 1998, s. 113). Podle Moldanové se takto mohl jmenovat i řezník, protože se „procházel vesnicemi za nákupem dobytka“ (Moldanová,

2004, s 148). Přezdívkou *Procházka* se označovali zběhlí a navráťivší se poddaní. Podobného typu bylo i příjmení *Navrátil* (LDHBC, ProchPozem).

3.3.7 Příjmení ze jmen místních, národních a z názvů obyvatelských

Výskyt příjmení, na jejichž vytvoření měly největší vliv jména místní, ale i národní byl mezi českými příjmeními v matričních zápisech jeden z nejmenších. Ze jmen národních byla vytvořena 3 příjmení *Moravec*, *Němec*, *Polák*, která byla zaznamenána u 5 osob. Častější však bývala příjmení z názvů místních *Borovanský/Borovanská*, *Lhota*, *Svárovský*, neboť ta byla zapsána hned u 8 jedinců. Za zmínku stojí příjmení *Borovanský/Borovanská*, které odkazovalo na obec *Borovany* vzdálenou necelých 8 km od *Trhových Svinů* (Mapy.cz).

Příjmení ze jmen národních

Moravec

Příjmení *Moravec* dostávali obyvatelé Moravy (Moldanová, 1983, s. 147). Na jehož vzniku se podílela přípona *-ec*, neboť ta utvořila obyvatelské jméno od pojmenování území *Morava* (Mates, 1998, s. 96).

Němec

Příjmení *Němec* bývalo jméno pro „přistěhovalce z německých zemí“ (Moldanová, 2004, s. 125) nebo pro toho, kdo se oženil se ženou s německými kořeny. V dávných dobách panovala mezi českými a německými obyvateli neschopnost se navzájem dorozumět, proto naši předkové považovali tyto cizince za němce, tedy za *němce*. Sloužilo také jako přezdívka pro toho, který stále vyzdvihoval a oceňoval německý řád a jeho dodržování. Na druhé straně se ale takto přezdívali i ti, kteří byli přesvědčeni o tom, že všechno zlé způsobil pouze německý národ. (Mates, 1998, s. 100).

Příjmení ze jmen místních

Borovanský/Borovanská

Toto příjmení patří do skupiny příjmení z názvů českých osad. Hlavním impulsem, který nás přivedl k tomuto zařazení, byla přípona *-ský*, kterou ve své publikaci zmiňuje Miloslava Knappová právě u příjmení vytvořených z místních jmen. Je zde uvedena i

druhá varianta, přípona *-cký*, která dala vznik příjmení například: *Žirovnický* dle obce Žirovnice (Knappová, 2008, s. 23).

Svárovský

Příjmení je od původu vztahové místní adjektivum k MJ *Svárov* (Mapy.cz).

3.3.8 Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů

Jednalo se o druhý nejméně zastoupený soubor příjmení. Kromě níže uvedených sem patřilo i příjmení *Laník* a *Špulák* ().

Dvořák/Dvořáková

Příjmení označovalo svobodného sedláka, svobodníka, hospodáře na velké usedlosti. Je to čtvrté nejčastější české příjmení (Moldanová, 2004, s. 46).

Sedláček/Sedláčková

Jedná se o deminutivum vytvořené ze jména *Sedlák*; pojmenování označovalo rolníka usedlého na půdě. Příjmení *Sedláček* získával obvykle syn, kterému jeho vlastní otec, sedlák, odkázal celé stavení. Tudiž chlapec nebyl povolán do vojenské služby (Mates, 1998, s. 119).

Zeman

Toto příjmení dříve označovalo „vlastníka země, pozemků“ (Mates, 1998, s. 161). Je to příjmení podle stavovského původu. Moldanová doplňuje, že zeman byl drobný šlechtic s erbem, později pak svobodný majitel statku zapsaného v zemských deskách (Moldanová, 2004, s. 222).

3.3.9 Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě

Oproti ostatním kategoriím se lidé s příjmeními patřící do námi stanovené poslední kategorie setkávali pouze zřídka. Zástupce nejméně rozšířené skupiny tvořila 4 příjmení *Novák, Novotný, Stodolovský, Stráský/Stráská*. Tímto způsobem se jmenovalo 15 osob.

Stodolovský

Stodolovský je odvozené od obecného jména *stodola* (Moldanová, 2004, s. 175). Může však pocházet i z místního, nebo pomístního jména *Stodola*, nebo vyjadřovat příslušnost k původní rodině *Stodolů*. K této úvaze nás vede přípona *-ský*.

Stráský/Stráská

Příjmení vzniklo zjednodušením vztahového místního adjektiva *stránský*. Příjmení *Stránský* se může vztahovat i k MJ *Stráň, Strana, Stránka*. Rovněž tak *Stráský* se zjednodušenou souhláskovou skupinou (Moldanová, 2004, s. 176).

3.4 Příjmení německá

V již zmíněném roku se na námi zkoumaném území objevovala velmi hojně i příjmení německá. Jednalo se o 67 německých příjmení, která byla zaznamenána u 212 osob. Německá příjmení tvořila tedy téměř polovinu příjmení českých. Příjmení byla roztríděna na *Příjmení německá z osobních jmen, Příjmení německá z apelativ a Příjmení německá z místních a pomístních jmen*. K dělení jsme využili publikaci Josefa Beneše *Německá příjmení u Čechů 1, 2*. I u německých příjmení existovala jak podoba přechýlená, tak nepřechýlená. Značnou převahu mívala druhá varianta, neboť majitelkami 30 nepřechýlených příjmení bylo 51 žen. Naopak 24 tvarů přechýlených vlastnilo o 20 žen méně, tedy celkem 31. Nejfrekventovanějším německým příjmením se stalo *Steinbauer/Steinbauerová*, které bylo evidováno u 29 osob, hojně se vyskytovala i další příjmení, tabulka viz níže.

Pořadí:	Příjmení:	Četnost:
1.	<i>Steinbauer/Steinbauerová</i>	29x

2.	<i>Heidinger/Heidingrová</i>	14x
3.	<i>Poes/Poesová</i>	13x
4.	<i>Pachner</i>	11x
	<i>Pišinger/Pišingrová</i>	11x

3.4.1 Příjmení německá z apelativ

Nejbohatší zastoupení měla skupina *Příjmení německá z apelativ*, kterou tvořilo 39 příjmení se 120 jedinci. Kromě níže uvedených sem patřila i příjmení *Fressl, Gutwirth, Sompeka, Vortner/Vortnerová* aj.

Glaser

Příjmení podle povolání ‚sklář, sklenář‘ (Beneš, 1998, s. 266).

Neukam

Příjmení s významem ‚nově přistěhovalý‘ (Beneš, 1998, s. 280).

Pišl/Pišlová

Příjmení z apelativa *Püschel, Pischel* ‚svazek zeleniny‘ (Beneš, 1998, s. 308).

Poes/Poesová a také Poesa

Příjmení ze stříhněm. *bose, boese* ‚zlý, špatný, nevalný‘ (Beneš, 1998, s. 334).

Schillerová

Od *Schiller*, překládal se tak ‚žák‘ (Beneš, s. 64), tedy je to příjmení z označení studentů (s. 284), nebo pochází ze stříhněm. *schilhen* ‚šilhat, mžourat‘, tedy ‚šilhavec‘ (Beneš, 1998, s. 353).

Schinko

Příjmení z názvu šunky, též *Schinka, Schinke, Šinko* (Beneš, 1998, s. 315).

Schuh

Příjmení z názvu obuvi, střhněm. *schuoch* ‚bota‘ (Beneš, 1998, s. 319).

Schwarz

Nositelé příjmení *Schwarz* či počestěné formy *Švarc* se od ostatních členů společnosti odlišovali zejména tmavší pletí, rovněž mívali černé vlasy nebo vousy. Byla to právě černá barva, která představovala jejich hlavní společný znak. Důvodem bylo adjektivum *schwarz*, do českého jazyka přeloženo jako *černý*, ze kterého příjmení vzniklo (Mates, 1998, s. 139).

Šaub

Počestěné *Schaub*, *Schaube*, ze střhněm. *schube*, *schaube* ‚dlouhý, široký pláš‘ (Beneš, 1998, s. 317).

Šinágl

Jedná se o tvar počestěný, též *Šinákl* z apelativa ‚člun‘ a přeneseně ‚velká bota‘ (Moldanová, 2004, s. 183).

Štindlová

Maskulinní podoba je *Štindl*. Příjmení z označení času: střhněm. *stündel* značí ‚krátká doba‘ (Beneš, 1998, s. 329).

Štojd/Štojdlová

Německé příjmení s počestěným pravopisem souvisí s německým *Staude* (střhněm. *stûde* ‚keř, křoví‘), zdrobněním vznikla podoba *Steidl*, *Štaidl*, *Stoidl* (písecký student z Trhových Svin 1869), další podoba *Štoidl* (Trhové Sviny, 1904) a ještě více počestěné je *Štojd* (Beneš, 1998, s. 308–309).

Tušer

Může být z *Tošer*, což je nářeční příjmení z názvů řemesel, varianty: *Tošner*, *Tošnar* i *Taschler*, *Teschler* (Beneš, 1998, s. 270).

Valdauf

Německé příjmení, které Beneš řadí pod příjmení vzniklá ze složených příslovcí. Cituje Trhové Sviny, kde hyperkorektně z původního *Baldauf*, *Boldauf* (ještě v r. 1819 synonymum *Frühauf*) vzniklo později *Valdauf* (Beneš, 1998, s. 354).

Weyszer

Německé příjmení zapsané starým pravopisem. Označovalo vlastnosti a barvu pleti i vlasů. Je zapsáno ve variantách *Weiser*, *Veiser*, *Weyszer*, *Weysser*, dokonce i *Vajsar* aj. Příjmení s příponou *-er* mohla vzniknout i ze stříhněm. *wisaere* ‚vůdce, přísedící‘ (Beneš, 1998, s. 340).

3.4.2 Příjmení německá z osobních jmen

Do této skupiny, u českých příjmení jednoznačně dominující, patřilo pouze 14 příjmení s 32 nositeli. Jednalo se o příjmení níže zmíněná a další jako *Gangl*, *Hojs*, *Pečman* aj.

Machart

Dobrava Moldanová se domnívá, že jde o odvozeninu z *Markhart* (Moldanová, 2004, s. 111).

Reindl

Příjmení z bavorského nářečí se vsunutým *-d-*, utvořeno z *OJ Reinhart*. Apelativum *reindl* je ‚rendlík‘ (Beneš, 1998, s. 180).

Ubbl

Varianta vytvořená z německého adjektiva *übel*, do českého jazyka překládané jako ‚zlý‘. *Ubbl* může být i derivát z křestního jména *Ubalдин* (Moldanová, 2004, 202). Příjmení mělo různé varianty (*Ubel*, *Úbl*, *Ibl* aj.), které uvádí Beneš (1998, s. 344).

Valter

Tvar *Valter* pochází z *Walter*, německého osobního jména (Moldanová, 2004, s. 205).

Weisfeit

Německé příjmení zapsané původním pravopisem a počestěným (*Veisfeitová*). Beneš je řadí pod příjmení z adjektiv, která sloužila k charakteristice osob a k rozlišování jedinců se stejným jménem. Příjmení *Weisfeit* je nepravá složenina adjektiva s křestním jménem *Veit* (Beneš, 1998, s. 335–336).

3.4.3 Příjmení německá z místních a pomístních jmen

Celkem 14 příjmení patřící do této kategorie vlastnilo 60 obyvatel námi zkoumané oblasti. Spadala sem příjmení *Eder*, *Fichtner*, *Heisenberger*, *Höfinger/Höfingerová*, *Hohenberger*, *Kanzelsberger*, *Murtingrová*, *Prukner*, *Špilauer*, *Winterhofer* a níže zapsané.

Heidinger/Heidingrová

Příjmení z MJ *Haiding* v Horním Rakousku (Beneš, 1998, s. 218).

Pachner

Příjmení z MJ *Bachen*, z MJ a PJ *Bach* (Beneš, 1998, s. 220).

Pišinger/Pišingrová

Podobně *Pisinger*, *Pisingr* z MJ *Piesing* v HBav, nebo z MJ *Bissingen* v Bavorsku (Beneš, 1998, s. 219, 220).

Zwettlerová

Příjmení přechýlené od *Zwettler* pocházející z MJ *Zwettl* (původně *Světlá*) v DRak i HRak (Beneš, 1998, s. 219).

3.5 Příjmení nezařazená

V roce 1896 se vyskytovala také příjmení tzv. nezařazená, která vlastnilo 18 osob. Patřilo sem celkem 8 příjmení: *Codl/Codlová*, *Fisel*, *Kápar*, *Lospecnová*, *Pilbauer/Pilbauerová*, *Praxlová*, *Řečikova*, *Svec*, z toho 4 ženy měly příjmení nepřechýlené.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit repertoár a frekvenci křestních jmen v obci Trhové Sviny a přiblížit typy příjmení, která vlastnili zdejší obyvatelé v roce 1896. V teoretické části jsme se zaměřili na teoretické vymezení rodných jmen, jejich třídění a volbu, zaobírali jsme se původem, druhem a klasifikací příjmení, rovněž i oborem onomastiky a jednu kapitolu jsme věnovali městu Trhové Sviny. Jelikož pro nás hlavním a zároveň jediným pramenem byla ručně psaná matriční kniha v digitalizované podobě, museli jsme se v praktické části spolehnout na autorovo správné zapsání matričních záznamů, naše pozorné čtení a následný přepis.

Z průzkumu vyplývá, že se na námi sledovaném území během roku 1896 narodilo 121 novorozenců, v bakalářské práci se zaobíráme pouze 117 křestními rodnými jmény z důvodu úmrtí tří potomků při narození a nenalezení potřebných informací u jednoho nově narozeného. Mezi chlapci převládalo barokní jméno *František*, neboť bylo zapsáno u 14 z 64 hochů, o dva nositele méně mělo starší *Jan*. Naopak mezi dívčimi jmény dominovalo barokní *Marie* uvedené téměř u poloviny všech dívek, tedy u 21 z 53 děvčat. Dále jsme sledovali, zda na volbu rodných jmen novorozenců měly vliv příbuzenské vztahy. Výzkum prokázal, že méně než polovina nově narozených obdržela pravděpodobně jména po svých předcích (55 jmen), v ostatních případech šlo o jiné motivační důvody (62 jmen), ty jsme však kvůli nedostatečnému množství informací nebyli schopni určit. Nejvíce byla volena jména po prarodičích (27 jmen), poté po rodičích (19 jmen), nejméně po obou generacích (9 jmen). U druhé varianty jsme narazili na skutečnost, že po otci se mohli jmenovat jak chlapci, jako příklad uvádíme otce *Petra* se synem *Petrem*, tak děvčata, v takovém případě byla dívka *Františka* nejspíše pojmenována po svém otci *Františku*, stejně tak tomu bylo i v opačném případě.

Rodná jména jsme roztřídili do 9 skupin podle jejich typu. Ve sledovaném roce převládala **jména barokní** (*Antonín, Antonie, František, Františka, Josef, Josefa, Karel, Karolina, Marie, Terezie*), měla také největší zastoupení jak v počtu jmen (10 jmen), tak v jejich četnosti (61 nositelů), důvodem byla nejspíše jejich typičnost pro dřívější dobu. Hojně se využívala také **jména starší**, biblická (*Alžběta, Anna, Jakub, Jan, Kašpar, Magdalena, Petr, Tomáš*), následovaly dvě skupiny, jež obsahovaly shodně 6 jmen, **jména slovanská** (*Bohumil, Jaroslav, Ladislav, Ludmila, Stanislav, Václav*) a **jména německá** (*Adolf, Bedřich, Ferdinand, Johanna, Ludvík, Rudolf*), dále pak **jména jiná**

(*Albina, Anastásie, Julie, Rosálie*), nejméně rozšířená byla **jména neobvyklá**, mezi která patřily podoby *Felix, Roman, Theodor*.

Skutečnost, že jména barokní byla pro dané období typická, dokládá fakt, že téměř ve všech vrstvách řemeslníků převažoval právě tento typ. V rodinách obuvníků tvořila jména barokní polovinu všech jmen (např. *František, Josef, Marie*), naopak u kameníků měla větší zastoupení jména starší (*Alžběta, Jakub*). Zaznamenali jsme ovšem i pro tehdejší dobu neobvyklá jména, mezi která patřila *Eduard* a *Roman*, v prvním případě šlo o syna hodináře, ve druhém bylo jméno zapsáno u rodin dvou obuvníků a jednoho pekaře. Nezvyklá byla také dvě rodná jména u dětí, jako tomu bylo u 6 nově narozených (*Eduard Josef, Kašpar Jan, František Serafín, Ludvík Václav, Jaroslav Karel* a *Marie Josefa*). Ve všech případech jsme celé tvary vypsali, druhým jménem jsme se však již dále nezaobírali. Zda na volbu jmen potomků mají vliv i zaměstnání otců, jsme neprokázali, nenalezli jsme žádnou spojitost mezi jednotlivými jmény a konkrétními řemesly.

V bakalářské práci bylo naším druhým cílem přiblížit typy příjmení, u některých občanů však nebyla příjmení v matričních záznamech uvedena, konkrétně se jednalo a zápisy nemanželských dětí, tudíž jsme pracovali pouze s těmi, která jsme měli k dispozici. Z tohoto důvodu jsme analyzovali **253** příjmení, která jsme nejprve rozdělili na tři početně obsáhlé skupiny, a to **příjmení česká** (např. *Baštýř, Ostrý/Ostrá, Vaňková*), **příjmení německá** (např. *Schwarz, Heidinger/Heidingrová, Ubbel*) a **příjmení nezařazená** (např. *Codl/Codlová, Kápar, Lospecnová*). Z průzkumu vyplývá, že nejrozšířenějším typem se ve sledovaném roce stala příjmení česká, konkrétně se jednalo o 178 příjmení, mezi německá příjmení jsme zařadili 67 jmen, nejméně častá byla příjmení nezařazená, do kterých spadalo pouze 8 příjmení. Výskyt jednotlivých příjmení byl odlišný, některá byla častá, jiná se naopak objevovala jen zřídka. To vedlo k zjištění, že 253 příjmení vlastnilo **655** osob, konkrétně šlo o 425 jedinců s příjmením českým, 212 vlastníků příjmení německého a o 18 obyvatel s příjmením nezařazeným. Nejfrekventovanějším českým příjmením zaznamenaným u 18 občanů se stalo to, u kterého jsme odhalili různé způsoby zápisu, a to jak pravopisem českým *Kolář/Kolářová, Kollář*, tak pravopisem cizím *Kollar/Kollarová, Kolári*. Příjmení *Ostrý/Ostrá, Roule/Roulová, Stráský/Stráský* byla evidována u 10 mužů i žen, hojně se vyskytovalo i *Bušek/Bušková*, jmenovalo se tak 8 jedinců. Svou četností vynikala i příjmení *Tácha, Čada/Čadová* či *Studený/Studená*. Naopak u příjmení německých bylo nejčastější

Steinbauer/Steinbauerová evidované u 29 osob, příjmení *Heidinger/Heidingrová* vlastnilo 14 majitelů, o jednoho nositele méně mělo příjmení *Poes/Poesová*.

K rozčlenění českých příjmení jsme užili dělení Miloslavy Knappové, která vytvořila pro různé typy příjmení 10 kategorií. Věnovali jsme se pouze devíti z nich, neboť do kategorie *Příjmení ze slov nesklonných, příslovci, citoslovci aj.* nespadlo ani jedno z analyzovaných příjmení. Z průzkumu vyplývá, že nejčastější byla **příjmení vzniklá z osobních jmen** (např. *Bártová, Janeček/Janečková, Lukáš, Martinka, Šimák/Šimáková, Tomek, Vitoušek*), jednalo se o 75 příjmení zapsaných u 168 jedinců. Následovala **příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů** s 26 příjmeními a 75 nositeli, u kterých jsme stanovili podkategorie *příjmení vzniklá podle vlastností duševních* (např. *Kysela, Lacina, Mrzena*), *příjmení vzniklá podle vlastností tělesných* (např. *Černý, Kučera, Slamková*), *příjmení podle vlastností duševních i tělesných* (např. *Hlaváček, Hubáček, Slabý*) a *příjmení podle příbuzenských vztahů* (např. *Zítek*). Třetím nejčastějším typem byla **příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činností člověka (skutečné či jen zamýšlené)** (např. *Duda, Kovář/Kovářová, Zedníková*) s 18 příjmeními a 46 vlastníky. Jak do **příjmení z názvů živočichů a rostlin**, tak do **příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.** spadalo shodně 16 příjmení. V prvním případě (38 nositelů) jsme přistoupili k jemnějšímu dělení na *příjmení z názvů živočichů* (např. *Chroust/Chroustová, Ježek, Štika*) a *příjmení z názvů rostlin a jejich částí* (např. *Smrčka*), v druhém (27 nositelů) jsme vymezili *příjmení z názvů surovin, řemeslných výrobků, nástrojů, mincí, oděvů ap.* (např. *Brousek, Kostková, Štětka*), *příjmení z názvů věcí* (např. *Chocholka*), *příjmení z názvů abstrakt* (*Dejmek*). Následovala **příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů** s 11 příjmeními 25 osobami (např. *Česák/Česáková, Páral, Procházka*), **příjmení ze jmen místních, národních a z názvů obyvatelských** s 6 příjmeními a 13 jedinci, ta byla rozčleněna na *příjmení ze jmen národních* (např. *Moravec, Němec*) a *příjmení ze jmen místních* (např. *Borovanský, Svárovský*). Následně jsme určili **příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů** s 6 příjmeními a 18 majiteli (např. *Dvořák/Dvořáková, Sedláček/Sedláčková*), nejméně rozšířeným typem se stala **příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě** se 4 příjmeními zaznamenanými u 15 jedinců (např. *Stodolovský, Stráský/Stráská*).

Příjmení německá jsme roztrídili do tří kategorií, následně jsme zjistili, že nejrozšířenější byla **příjmení německá z apelativ** (např. *Glaser, Schinko, Schuh, Schwarz, Šaub, Štojdl/Štojdlová, Weyszer*), v matričních záznamech bylo zapsáno 39 příjmení u 120 tehdejších obyvatel. **Příjmení německá z osobních jmen** (např. *Machart, Ubbl, Valter*) a **příjmení německá z místních a pomístních jmen** (např. *Heidinger/Heidingrová, Pachner, Zwettlerová*) byla méně častá. V prvním případě šlo o 14 příjmení evidovaných u 32 obyvatel, ve druhém o 14 příjmení s 60 nositeli.

Některá příjmení jsme nedokázali blíže určit, proto bylo zapotřebí připojit i tzv. **příjmení nezařazená** (*Codll/Codlová, Fisel, Kápar, Lospecnová, Pilbauer/Pilbauerová, Praxlová, Řečikova, Svěc*), která jsme zaregistrovali u 18 jedinců.

Abecední rejstřík příjmení

Bartizal/Bartizalová.....	44	Chuchel	57
Bártová.....	44, 45, 69	Janeček/Janečková.....	45, 69
Baštýř.....	54, 68	Ježek	55, 69
Běhounek	54	Jirák	45
Beneda	45	Jirkal	44, 45
Boček.....	11, 44	Kabeláč	7, 57
Borovanský/Borovanská.....	60	Kačer.....	55
Brabec/Brabcová.....	55	Kadlečková.....	54
Broučková.....	55	Kalvoda.....	28, 58
Brousek.....	57, 69	Kanzelsberger.....	66
Brť.....	55	Kápar.....	66, 68, 70
Buřič/Buřičová.....	59	Klobouch.....	50, 51
Bušek/Bušková.....	43, 44, 45, 68	Kocourek.....	55
Codl/Codlová	66, 68, 70	Koláček	57
Couf/Coufová.....	59	Kolář/Kolářová, Kollář, Kollar/Kollarová, Koláři.....	43
Čada/Čadová	44, 51, 68	Kostková	57, 69
Černý	50, 51, 69	Kovář/Kovářová.....	54, 69
Česák/Česáková	59, 69	Kristián.....	19, 46
Čurda/Čurdová	59	Kročáková	51
Dauda.....	51	Kučera.....	22, 51, 52, 69
Dejmek.....	57, 58, 69	Kulhán/Kulhánová.....	52
Divišová.....	44	Kůrková	56
Divoká	50	Kysela, Kyslíková.....	50
Duda	54, 69	Lacina	50, 51, 69
Dvořák/Dvořáková.....	61, 69	Lejsek.....	55
Fanta/Fantová.....	50	Levá	50
Fichtner.....	66	Lhota.....	26, 60
Fisel	66, 70	Liška	55, 56
Fojte.....	54	Lospecnová	66, 68, 70
Fressl.....	63	Lukáš.....	20, 46, 69
Gangl	65	Mach	44
Glaser.....	63, 70	Machart	65, 70
Gutwirth.....	63	Marek	20, 22, 46
Havlíček.....	25, 44	Martinka.....	46, 69
Havlík	45	Moravec	26, 60, 69
Heidinger/Heidingrová.....	62, 66, 68, 70	Mrzena	50, 69
Heisenberger	66	Němec	60, 69
Hlaváček	27, 52, 69	Neukam.....	63
Hlavín	52	Novák.....	14, 62
Höfingler/Höfinglerová	66	Novotný	62
Hohenberger.....	66	Ostrý/Ostrá.....	43, 50, 51, 68
Hojs	65	Pachner.....	63, 66, 70
Holoubek.....	55	Páral	59, 69
Hrůzová	57	Pařízek	56
Hubáček	50, 52, 69	Pašek/Pašková	46
Chocholka	57, 58, 69	Pečman.....	65
Chroust/Chroustová.....	55, 69		

Pechová.....	46	Šinágl	64
Perná.....	50, 51	Škol.....	54
Petrášek.....	47	Špát, Špáth, Špat(h)	50
Pexa/Pexová.....	47	Špilauer	66
Pilbauer/Pilbauerová	66, 70	Špulák	61
Pišinger/Pišingrová.....	63, 66	Štěpán	22, 48
Pišl/Pišlová.....	63	Štětka	58, 69
Poes/Poesová.....	63, 69	Štika	55, 56, 69
Poesa.....	63	Štindlová	64
Polák	60	Štojdl/Štojdlová.....	64, 70
Praxlová.....	66, 70	Tácha.....	43, 48, 68
Procházka.....	8, 59, 69	Tomek	44, 48, 69
Prokopová	44	Trochlil.....	58
Prukner.....	66	Tumová	48
Reindl	65	Tušer	64
Ročně/Ročňová	55	Tvrký.....	52, 53
Roule/Roulová	43, 44, 68	Tyčka.....	57
Řečikova	66, 70	Ubbl	65, 68, 70
Řídel	58	Urbánková.....	48
Říha/Říhová	44, 47	Valdauf.....	13, 65
Sedláček/Sedláčková.....	61, 69	Valter.....	65, 70
Schillerová	63	Valut.....	48
Schinko	63, 70	Vaňková	44, 49, 68
Schuh	64, 70	Vávra/Vávrová	49
Schwarz	64, 68, 70	Vitoušek	49, 69
Slabý	52, 53, 69	Vortner/Vortnerová	63
Slamková	51, 52, 69	Vyhlička/Vyhličková	58
Smrčka.....	56, 57, 69	Vyhnalová	58
Sompeka	63	Weisfeit	66
Stašek/Stašková.....	47	Weyszer.....	65, 70
Stodolovský	62, 69	Winterhofer	66
Strnad.....	55, 56	Zachář/Zachařová.....	49
Studený/Studená.....	44, 52, 53, 68	Zbudil.....	58
Stupka	8, 58	Zedníková	54, 55, 69
Svárovský	60, 61, 69	Zeman	4, 27, 61
Svěc	66, 70	Zídek/Zídková	53
Šaub	64, 70	Zikešová.....	49
Šicho	47	Zítek.....	53, 69
Šimák/Šimáková	44, 47, 69	Zmrzlá.....	51
Šimon/Šimonová	44, 48	Zwettlerová	66, 70

Rejstřík ostatních příjmení podle kategorií, do kterých patří Příjmení česká

Příjmení vzniklá z osobních jmen

Anton/Antonová	Lukšová
Bareš	Máchová
Baril	Matoušek
Benhák	Maxa
Bicek	Mikoláš
Brich/Brych	Milíková
Brožová	Ondřich
Brom	Peško
Čutka	Petráš
Dousková	Petrouš
Filaus	Petroušková
Fráně	Prokeš/Prokešová
Franěk	Sazymová
Galačina	Šimek
Haleš	Tomášek
Hanzalík	Václ
Janoušková	Venuš
Kocina	Vrchota

Ludva

Příjmení vzniklá z názvů řemesel, různých zaměstnání a činností člověka (skutečné či jen zamýšlené)

Kočová Šindelářová

Krčmář Tejnor

Soukup Tržová

Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.

Pancíř Strusková

Ploch Šálek

Příjmení německá

Příjmení německá z apelativ

Berger Šinko

Bilderová Schumannová

Bildová Šuman

Böhm Steinbauer/Steinbauerová

Dibitancl Šmídová

Freisehner Šnejdová

Lederhofer Tibitanzl

Meisnerová Vágner

Payer Ziegroser

Pilsová

Příjmení německá z osobních jmen

Eiblová

Ronlová

Kontová

Schwacha

Kryzerová

Veisfeit/Veisfeitová

Prameny

SOA v Třeboni - oddělení Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, 1587–1949 (1952), i. č. 5712, kniha č. 11, Trhové Sviny, matriční kniha - římskokatolická církev N 1871–1897. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/7989/1>.

Seznam literatury

BENEŠ, Josef. *Německá příjmení u Čechů*. 1. svazek. Acta Universitatis Purkynianae. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1998.

BENEŠ, Josef a NOVÁKOVÁ, Marie. *Německá příjmení u Čechů*. 2. svazek. Acta Universitatis Purkynianae. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1998.

JOHN, Josef a POLÁKOVÁ, Marie. *Mé, tvé, naše Trhové Sviny*. Velešín: Růže, s.r.o., 2006.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. 2. vydání. Liberec: AZ KORT, A.S., 2008.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Příjmení v současné češtině: jazyková příručka*. Liberec: AZ KORT, A.S., 1992.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989.

KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*. 2. přeprac. a rozšíř. vyd. Praha: Academia, 1991. Dostupné také z: <https://www.ndk.cz/>.

KOVÁŘ, Daniel. *Trhové Sviny krok za krokem*. České Budějovice: Bohumír NĚMEC – VEDUTA, 2020.

KOVÁŘ, Daniel a KOBLASA, Pavel. *Kraj trojí tváře: Borovany, Ledenice, Trhové Sviny, Horní Stropnice, Nové Hrady, Žár, Žumberk, Jilovice, Olešnice, Slavče*. České Budějovice: Sdružení obcí, 1998.

KŮRKA, Karel. *Trhové Sviny: Historický nástin do poloviny století XIX*. Trhové Sviny: Nákladem města Trhových Svinů, 1936.

LAVIČKA, Roman a ŠIMŮNEK, Robert. *Městský farní kostel ve středověkých Čechách: Trhové Sviny 1280–1520*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2011.

MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená, aneb, Příjmení pod mikroskopem*. Praha: Epocha, s.r.o., 2004.

MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie nejčastějších příjmení II. díl*. Praha: Epoque, s.r.o., 2003.

MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená: malá domácí encyklopedie 250 nejčastějších příjmení*. Praha: Knižní klub, 1998. Dostupné také z: <https://www.ndk.cz/>.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Praha: Mladá fronta, 1983.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Vydání druhé, upravené v roce 2004. Praha: Agentura Pankrác, s.r.o., 2004.

SVOBODA, Jan. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*. Praha: Československá akademie věd, 1964.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

Internetové zdroje

GEBAUER, Jan: *Slovník staročeský*. Díl I [A–J], Díl II [K–N], 2., nezměněné vydání, Praha: Academia, 1970 [online]. [cit. 8. 3. 2024]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/>.

Elektronický slovník staré češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2006– [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/>.

Mapy.cz (česká internetová a mobilní mapová aplikace). Dostupné z: <https://mapy.cz>.

NEJEDLÝ, Petr, et al. *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny* [online]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://madla.ujc.cas.cz/>.

Příruční slovník jazyka českého. 1935–1957 [online]. [cit. 10. 4. 2024]. Dostupné z: <https://psjc.ujc.cas.cz/>.

Staročeský slovník. [Seš.] 1–26 [online]. Praha: Academia, 1968–2008 [cit. 22. 3. 2024]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/>.

Seznam světců a mučedníků katolické církve [cit. 23. 2. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_sv%C4%9Btc%C5%AF_a_mu%C4%8Dedn%C3%ADk%C5%AF_katolick%C3%A9_c%C3%ADrkve.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rodná jména novorozenců podle profesí otců	81
--	----

Příloha č. 1: Rodná jména novorozenců podle profesí otců

Profese otců:	Rodná jména novorozenců:
obuvník	<i>Anastasie, Anna, Antonín, Bedřich, František, František, František Serafín, Františka, Františka, Jan, Jan, Jan, Jan, Josef, Josefa, Karolina, Ladislav, Marie, Marie, Petr, Roman, Roman</i>
zedník	<i>Františka, Karel, Ludmila, Marie, Marie, Rudolf, Terezie, Tomáš</i>
krejčí	<i>Anastasie, Antonín, František, Jan, Karolina, Marie, Marie</i>
nádeník	<i>František, Františka, Jan, Jan, Jaroslav, Karel, Karel</i>
řezník	<i>Adolf, Alžběta, Marie, Marie, Marie, Václav</i>
kameník	<i>Alžběta, Alžběta, Antonín, František, Jakub</i>
pekař	<i>Karel, Karolina, Marie, Marie, Roman</i>
truhlář	<i>Anastasie, Jan, Marie, Theodor</i>
kovář	<i>František, Marie, Marie</i>
cukrář	<i>Antonín, František</i>
hamerník	<i>Josef, Rosálie</i>
kartáčník	<i>Antonie, František</i>
kloboučník	<i>Jan, Karolina</i>

obchodník	<i>Felix, Marie</i>
perníkář	<i>Ludvík Václav</i>
tesař	<i>Anastásie, Františka</i>
tkadlec	<i>Anna, Antonín</i>
zámečník	<i>Bedřich, František</i>
bednář	<i>Magdalena</i>
brusič	<i>Albina</i>
cestář	<i>Marie</i>
flašinetář	<i>Marie</i>
hodinář	<i>Eduard Josef</i>
hostinský	<i>Františka</i>
hrnčíř	<i>Marie</i>
chalupník	<i>Marie</i>
jirchář	<i>František</i>
kočí	<i>František</i>
kolář	<i>Anna</i>
kominík	<i>Petr</i>
koželuh	<i>Anna</i>
lékárník	<i>František</i>
listonoš	<i>Marie</i>
mistr tesařský	<i>Rudolf</i>

mlynář	<i>Kašpar Jan</i>
pilař	<i>Ferdinand</i>
sedlář	<i>Marie</i>
sluha c. k. okr. soudu	<i>Jaroslav Karel</i>